

MUISEF
İslam Ekonomisi ve
Finansı Enstitüsü

T. C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ANABİLİM DALI

ETİYOPYA'DA İSLAMİ FİNANSIN YASAL VE DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVESİ

Yüksek Lisans Tezi

MURAD AHMED ALIYI

İSTANBUL, 2025

T. C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ANABİLİM DALI

ETİYOPYA'DA İSLAMİ FİNANSIN YASAL VE DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVESİ

Yüksek Lisans Tezi

MURAD AHMED ALIYI
ORCID: 0009-0008-4479-2659

Tez Danışmanı: DR. Öğretim Üyesi MURAT YAŞ
ORCID: 0000-0002-2282-6423

İSTANBUL, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İslam Ekonomisi ve Finansı Anabilim Dalı **İslam Ekonomisi ve Finansı** Bilim Dalı Yüksek Lisans **Yüksek Lisans** programı 586721921 no.lu öğrencisi MURAD AHMED ALIYI'nın ETİYOPYA'DA İSLAMİ FİNANSIN YASAL VE DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVESİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun tarihsayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi/...../.....

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

	Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası	
1	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Murat Yaş	
2	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Huzeyfe Zahit Atan	
3	Jüri Üyesi	Doç. Dr. Zeynep Hafsa Orhan	
4	Jüri Üyesi (Varsa)	Dr. Öğr. Üyesi Ozan Maraşlı	
5	Jüri Üyesi (Varsa)	Doç. Dr. Hakan Aslan	

ÖZET

ETİYOPYA'DA İSLAMİ FİNANSIN YASAL VE DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVESİ

Bu çalışma, Etiyopya'daki İslami finans düzenlemelerine ilişkin konuları incelemektedir. Nitel bir yöntem kullanılarak, ülkedeki İslami finans mevzuatı ve mevcut düzenleyici çerçeveler ile İslami finans kuruluşlarının karşılaştığı zorluklar araştırılmıştır. Çalışmada, İslami bankacılık sisteminde görev yapan yönetici ve uygulayıcılar, şeriat kurulu üyeleri ve ülke mevzuatına hâkim hukukçular dahil olmak üzere 10 katılımcıyla yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar, İslami finansın kendine özgü özelliklerine uygun kapsamlı ve sağlam bir düzenleyici çerçevenin acilen oluşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Şeriat uyumunun sağlanması için düzenleyici yönetişimin iyileştirilmesi hayati önem taşımaktadır. Ayrıca, ampirik bulgularımız, İslami finans kuruluşlarını denetlemek üzere Etiyopya Ulusal Bankası bünyesinde ayrı bir denetim organı kurulmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Son olarak, çalışma, İslami finans alanında nitelikli profesyonellerin ve şeriat alimlerinin rolünün önemini ortaya koymaktadır. İslami finans eğitiminin üniversitelere entegre edilmesi, düzenleyiciler, alimler ve bankacılık profesyonelleri için kapasite geliştirmeyi destekleyecektir.

Anahtar Kelimeler: İslami Bankacılık, Düzenleyici çerçeve, Etiyopya Ulusal Bankası, Konvansiyonel Bankacılık, Etiyopya

ABSTRACT

LEGAL AND REGULATORY ISSUES OF ISLAMIC FINANCE IN ETHIOPIA.

This study explores issues related to Islamic financial regulations in Ethiopia. Using a qualitative method, the study investigated the current legal and regulatory frameworks regarding Islamic finance and the challenges facing Islamic financial institutions in the country. The study employed semi-structured interviews involving 10 respondents, including managers and practitioners in the Islamic banking system, shariah board members, and legal scholars familiar with the country's laws. The result indicates the urgent need for a comprehensive and sound regulatory framework tailored to the distinctive features of Islamic finance. Improved regulatory governance is crucial for ensuring Sharia compliance. Additionally, our empirical findings emphasize the importance of establishing a separate supervisory organ within the National Bank of Ethiopia to monitor Islamic financial institutions. Lastly, the study illustrates the significance of qualified professionals and Sharia scholars in Islamic financing. Integrating Islamic finance education into universities can enhance capacity-building for regulators, scholars, and banking professionals.

Keywords: Islamic Banking, Regulatory framework, National Bank of Ethiopia, Conventional Banking, Ethiopia

ÖNSÖZ

Her şeyden önce, bu tezi tamamlamam için bana güç veren Rahman ve Rahim olan Allah'a (CC) şükretmek istiyorum. Onun lütfu ve yardımı olmadan bu tezi tamamlamak mümkün olmazdı. En büyük motivasyon kaynağım olan anneme koşulsuz sevgisi ve içten duaları için sonsuza kadar minnettarım. Onun yaptığı fedakarlıklar olmasaydı bugün olduğum yerde olamazdım. Bu tezi, benim için yaptığı her şeye küçük bir teşekkür olarak ona ithaf ediyorum.

Ayrıca, bu araştırma boyunca gösterdiği paha biçilmez rehberlik, sabır ve uzmanlığı için danışmanım Profesör Murat Yas'a en derin minnettarlığımı ifade etmek isterim. Kendisinin anlayışlı geri bildirimleri ve teşvikleri bu tezin şekillenmesinde etkili oldu. Son olarak, aileme, arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma sonsuz destekleri için en içten teşekkürlerimi sunarım. Allah hepsinden bol bol razı olsun. Âmin. Umarım bu araştırma İslami finans alanına anlamlı bir katkı sağlar.

KISALTMALAR

AAOIFI - İslami Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetim Organizasyonu

EDIF - Etiyopya Mevduat Sigorta Fonu

Fintech - Finansal Teknoloji

IFRS (UFRS) - Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

IFSB - İslami Finansal Hizmetler Kurulu

IIRA - Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı

NBE - Etiyopya Ulusal Bankası

TABLÖLÖR LİSTESİ

Tablo 2.1: Görüşölen Kişilerin Öz Geçmişi.....	14
---	----

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY BELGESİ	i
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ.....	1
1. Çalışma arka planı.....	1
2. Sorunun Tanımı	4
3. Araştırma Soruları	4
4. Araştırma Amaçları.....	4
5. Araştırmanın Katkısı ve Önemi.....	5
6. Çalışma Kapsamı.....	5
BİRİNCİ BÖLÜM	6
LİTERATÜR TARAMASI	6
1.1 Giriş.....	6
1.2 İslami Finans İçin Küresel Ölçütler ve Düzenleyici Çerçevesel	6
1.3 Etiyopya'da İslami Finans.....	10
1.3.1 Etiyopya'da İslami Finansın Fırsatları ve Zorlukları.....	11
İKİNCİ BÖLÜM	13
VERİLER VE METODOLOJİ	13
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE TARTIŞMALAR.....	15
3.1 Giriş.....	15
3.2 Etiyopya'da İslami finansla ilgili yasal çerçeveler.....	16
3.3 Etiyopya'daki İslami finans kuruluşlarının Karşılaştığı Yasal Çerçeve Sorunları.....	18
3.3.1 Yatırım ve Ürün Geliştirme Üzerindeki Kısıtlama.....	18
3.3.2 Merkezi Şeriat Kurulu Eksikliği	20
3.3.3 Uyumluluk Sorunları.....	22
3.3.4 Uyuşmazlık Çözümü.....	23

3.3.5 Çifte Vergilendirme	23
3.3.6 Mevduat Sigorta Fonu.....	25
3.3.7 Sınırlı Uzmanlık.....	26
3.3.8 Merkez Bankası tarafından sunulan Likidite Planı.....	27
3.3.9 Denetim Sorunları.....	28
SONUÇ	30
KAYNAKÇA.....	32

GİRİŞ

1. Çalışma arka planı

İslami finans, esas olarak Kur'an ve Hadis'ten çıkarılan Şeriat kuralları temelinde işleyen bir finans sistemidir. Müslümanların ekonomik ve finansal işlemlerinin tüm yönleri Şeriat tarafından yönlendirilir. İslami finansın temel değerleri etik, sosyal adalet ve risk paylaşımıdır. Finansı adil ve eşit bir işlem sistemi haline getirir, böylece hiç kimse herhangi bir şekilde başkaları tarafından istismar edilemez. Adil ve açık işlemleri teşvik ederken faizi (riba), aşırı belirsizliği (gharar), kumarı (maysir) ve diğer yasaklanmış faaliyetleri yasaklar.

Son birkaç on yılda, İslami finans dünyada, özellikle de Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde önemli ölçüde genişlemiştir. Bu büyüme, Şeriat ilkelerine uygun finansal ürünlere yönelik artan talepten kaynaklanmıştır. Bununla birlikte, İslami finansın talep sadece Müslüman toplumla sınırlı değildir; İslami finansın doğası, yani iş ve yatırımlara etik yaklaşımı, birçok gayrimüslimin de ilgisini çekmiştir. İslami finansın adalet, şeffaflık ve etik yatırım yolları gibi temel ilkeleri, çok sayıda finansal hizmet kullanıcılarında yankı bulmaktadır. Sonuç olarak, İslami finans geleneksel finansal sistemlere bir alternatif haline gelmiştir.

Etiyopya çok çeşitli bir dini ve kültürel varlığa sahiptir. Çok sayıda takipçisi olan ana dinler İslam ve Ortodoks Hristiyanlıktır. İslam'ın Etiyopya'da uzun bir geçmişi vardır. İslam dini Etiyopya'ya Medine'ye varmadan önce, 615 yılında Mekke'den gelen ilk göçmenlerin Etiyopya'ya ulaşmasıyla girmiştir. Mekke'deki zulümden kaçan Hazreti Muhammed'in (Allah'ın selamı üzerine olsun) ilk ashabına dönemin Etiyopya kralı Al-Nejashi tarafından mülteci statüsü verilmiştir. Bu şekilde Etiyopya'da İslam, İslam'ın kendisiyle aynı zamanda ortaya çıkmıştır.

Etiyopya'nın Abyssinia adlı ilk bankası, 16 Şubat 1906 tarihinde İmparator Menelek II tarafından kurulmuştur. Etiyopya'daki geleneksel bankaların tarihi burada başlar. Ülkedeki Müslüman nüfusun 50 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Dahası, Müslüman tüccarlar ülkedeki çoğu ticari faaliyette baskın durumdadır. Bu büyük nüfusa rağmen İslami finans ülkede henüz yeni gelişmekte olan bir sektördür. Etiyopya'daki Müslüman toplum uzun bir süre boyunca dini inançlarına uygun bir şekilde kendilerine sermaye sağlayan bir finans kurumuna sahip olmamıştır. Bunun nedeni Etiyopya Merkez Bankası'nın uzun süre İslami bir

finans kurumunun kurulmasına izin vermemiş olmasıdır. Etiyopyalı Müslümanlar, İslami bir finans kurumu kurmak için sürekli olarak Etiyopya Ulusal Bankası'nın onayını almaya çalışmışlardır. Örneğin 2007 yılında, yurtdışında yaşayan Etiyopyalı Müslüman vatandaşlardan seçilmiş bir grup, İslami finans kurumlarının kurulmasına izin verilmesi konusunu görüşmek üzere dönemin başbakanı Bakan Meles Zenawi'ye ulaştı. Bu olay, İslami finansın Etiyopya finans sistemine entegre edilmesine yönelik önemli bir çaba olarak kaydedilmiştir.

Grup, Zemzem Bankası adında tam teşekküllü faizsiz bir banka kurulmasını önererek ilerleme kaydetti. Ayrıca, milletvekillerini ve diğer üst düzey hükümet yetkililerini ülke için İslami finans kurmanın faydaları hakkında bilgilendirdiler. Bu onay, Etiyopyalı Müslümanların dini inançlarıyla uyumlu finansal ürünlere olan talebini vurguladı.

28 Haziran 2008 tarihinde 592/2008 sayılı Bildiri yürürlüğe girerek Etiyopya'da ilk kez faizsiz finansmana izin verilmiştir. Etiyopya Merkez Bankası, faiz içermeyen finansal ürünler sunan bankaların işleyişini denetleme yetkisine sahip olmuştur. Bu, Etiyopya'da İslami finansın gelişmesinin önünü açan önemli bir adımdı. Bundan kısa bir süre sonra, Zamzam Bank'ın Kurucuları hisse satmaya başladılar ve Etiyopya'daki ilk tam teşekküllü faizsiz bankanın açılışını yapmaya hevesliydi. Ancak, tüm gereklilikleri yerine getirdikten sonra bile süreçte bir aksilikle karşılaştılar. Eylül 2011'de Etiyopya Ulusal Bankası yeni bir Direktif olan SBB/51/2011 sayılı Direktifi yayınladı. Bu yeni direktif, faizsiz finansal hizmetin yalnızca ülkedeki mevcut geleneksel bankalar bünyesindeki pencereler aracılığıyla sunulmasını sınırlıyordu. Sonuç olarak, tam teşekküllü bir faizsiz bankacılık sisteminin kurulmasına yönelik ilerleme yavaşlamış ve konvansiyonel bankaların belirlenen pencereler aracılığıyla faizsiz hizmetler sunması zorunlu hale getirilmiştir.

2021 yılında, SBB/51/2011 sayılı Direktife uyararak faizsiz finansal ürün ve hizmetler sunan konvansiyonel banka sayısı 12'ye ulaşmıştır. Müslüman toplum, direktifin karşılaştığı engelle rağmen pes etmedi ve tam teşekküllü bir faizsiz finans kurumu kurmak için izin talep etmeye devam etti.

2019 yılında Zemzem Bank'ın kurucuları, şimdiki başbakan Dr. Abiy Ahmed Ali'ye ve Etiyopya Ulusal Bankası Başkanı Dr. Yinager Dessie'ye ulaşarak tam teşekküllü bir faizsiz finans bankası kurmak için onay istedi. Nihayet, Etiyopya Müslümanların uzun çabaları, Başbakan Dr. Abiy Ahmed'in 22 Mayıs 2019'da tam teşekküllü faizsiz finans kurumuna izin vermesiyle sonuç verdi.

Sonuç olarak, Etiyopya Ulusal Bankası tarafından, tam teşekküllü bir faizsiz bankanın kurulmasına izin veren 1159/2019 sayılı yeni bildiri yayınlandı. Mevzuattaki bu değişiklik, Etiyopya'da İslami finansın gelişmesinde bir dönüm noktası olmuştur. 2025 yılı itibarıyla, Etiyopya'nın bankacılık sektörü iki tanesi devlet mülkiyetinde, geri kalanı özel olmak üzere toplam 31 lisanslı bankadan oluşmaktadır. Dikkate değer bir şekilde, bu bankalardan dördü tam teşekküllü İslami banka olarak faaliyet göstermektedir: ZamZam Bank, Hijra Bank, Rammis Bank ve Shabelle Bank. Bu özel İslami finans kurumlarının yanı sıra, Etiyopya'daki neredeyse tüm konvansiyonel bankalar, Şeriata uygun finansal ürün ve hizmetler sunduklarını iddia etmektedir; bu hizmetler ya İslami bankacılık pencereleri aracılığıyla ya da İslami finans departmanları bünyesinde sunulmaktadır. Ancak bu geniş hizmet yelpazesine rağmen, İslami finansal hizmetlerin büyük çoğunluğu tam teşekküllü İslami bankalar tarafından sağlanmaktadır. Örneğin, İslami sigorta (Takaful) günümüzde ya bu İslami bankalar aracılığıyla ya da konvansiyonel sigorta sağlayıcılarının pencereleri üzerinden sunulmaktadır. Ancak, ülkede hâlâ bağımsız ve tam teşekküllü bir Takaful kurumu kurulmamıştır.

Etiyopya'nın İslami finansı tanıtmaya yönelik hareketi, ülkede finansal katılımı teşvik etme konusundaki kararlılığını göstermektedir. Ülke, şeriat ilkelerine uygun finansal hizmetler sunarak nüfusunun büyük bir kesiminin ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır. Ancak bu olumlu ilerlemeye rağmen, Etiyopya'nın finans kurumlarını düzenleyen bugünkü yasal çerçevesi İslami finans kurumlarının özel gereksinimlerini karşılamak için yeterli donanıma sahip değildir.

Halihazırda, geleneksel ve İslami bankalar aynı bankacılık kanunları ve uygulama yönetmelikleri altında faaliyet göstermektedir. İslami bankalar ile geleneksel bankalar arasında temel bir prensip farkı vardır. Sonuç olarak, Etiyopya'nın mevcut tek tip düzenleyici yaklaşımı İslami bankaların kendine özgü gereksinimlerini dikkate almamaktadır. İslami finans kuruluşlarının faaliyetlerine uyarlanmış özel bir mevzuatın bulunmaması, bu kuruluşların geleneksel muadilleriyle rekabet edebilmeleri için bir zorluk teşkil etmektedir.

Bu araştırma, Etiyopya'daki finansal kurumları düzenleyen mevcut yasal çerçeve nedeniyle İslami finans kurumlarının karşılaştığı zorlukları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu sorunları ele alarak, bu çalışma mevcut yasal çerçevenin geliştirilmesine yardımcı olacak pratik öneriler sunmayı amaçlamaktadır, bu da ülkede İslami finansın gelişmesine yol açmaktadır.

2. Sorunun Tanımı

Geleneksel finansmana erişimi olmayanlar için alternatif bir finansal sistem olarak İslami finansın küresel yayılımı giderek artıyor. Etiyopya, yoğun Müslüman toplumuyla, Şeriat uyumlu İslami finans kurumları için uzun süreli taleplere konu olmaktadır. Yıllarca süren bu talepler sonucunda, 2019 yılının sonlarında tam teşekküllü İslami bankacılığa izin verildi. Başlangıçta Etiyopya, geleneksel bankaların 2011 yılında faizsiz bankacılık pencereleri açmasına izin verdi ve daha sonra 2019'da tam teşekküllü faizsiz bankalar kuruldu. Etiyopya'nın finansal katılımı teşvik etme konusundaki istekliliğine rağmen, mevcut yasal çerçeve İslami finans kurumlarının tam potansiyellerini gerçekleştirmelerini engelleyebilecek zorluklar ortaya koymaktadır. Bu araştırma, halihazırda finansal kurumları yöneten yasa ve yönetmelikleri incelemeyi, bu zorlukları tespit etmeyi ve reform için gerekli önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın ana noktası, daha elverişli bir ortam yaratacak politika iyileştirmeleri önermek için bu engelleri anlamakta yatmaktadır.

3. Araştırma Soruları

1. Etiyopya'da İslami finans ile ilgili mevcut yasal çerçeveler nelerdir?
2. İslami finans kuruluşları, ülkedeki finans kuruluşlarını yöneten yasal çerçeve nedeniyle ne gibi zorluklarla karşılaşılıyor?
3. İslami finansın büyümesini teşvik etmek için hangi potansiyel yasal ve düzenleyici reformlara ihtiyaç vardır?

4. Araştırma Amaçları

Bu çalışma, İslami finansı Etiyopya'nın mevcut yasa ve yönetmelikleri perspektifinden değerlendirmektedir. İlk olarak, çalışma ilgili kanun ve yönetmelikleri tartışarak İslami finansı şu anda yöneten yasal çerçeveleri incelemektedir. İkinci olarak, çalışma şu anda İslami finans kurumlarını tam potansiyellerinden geriye götüren düzenleyici zorlukları ve belirsizlikleri tartışmaktadır. Ayrıca araştırma, var olan düzenlemelerin İslami finans ürünlerinin büyümesini ve benimsenmesini nasıl etkilediğini keşfetmeye çalışmaktadır. Ayrıca bu çalışma, İslami finansı destekleyen yasal çerçevenin geliştirilmesine yönelik politika önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Bu araştırma, mevcut düzenleyici çerçevenin boşluklarını ve eksikliklerini tespit etmeye çalışmakta ve ülkede İslami finansın büyümesine katkıda bulunacak olası reformları önermeyi amaçlamaktadır.

5. Araştırmanın Katkısı ve Önemi

İslami finansın Etiyopya'daki emekleme dönemi göz önüne alındığında, literatürün çoğu İslami finansın potansiyel beklentilerine ve zorluklarına genel bir bakışa odaklanmıştır. Bu nedenle, Etiyopya'da İslami finansın yasal ve düzenleyici konularını inceleyen son derece sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu çalışma mevcut literatüre çeşitli şekillerde katkıda bulunmaktadır. İlk olarak, İslami finansın düzenleyici perspektifine ilişkin literatürdeki mevcut boşlukları doldurmakta ve gelecekteki akademisyenler ve politika yapıcılar için bir temel teşkil etmektedir. İkinci olarak, Etiyopya'da yakın zamanda kurulan İslami finans kuruluşlarına ilişkin en son yasal konuları kapsamaktadır. Üçüncü olarak, çalışma Etiyopya'daki İslami finans kurumlarını yöneten düzenleyici çerçevelerdeki eksiklikleri değerlendirmektedir. Son olarak çalışma, Etiyopya'da İslami finansın etkin bir şekilde uygulanması için uygun bir ortamın teşvik edilmesini hedefleyen politika önerileri sunmaktadır.

6. Çalışma Kapsamı

Bu çalışma, Etiyopya'da İslami finansın yasal ve düzenleyici konularının incelenmesini kapsamaktadır. Ülkede İslami finansın büyümesi ve uygulanmasının önünde engel teşkil eden mevcut belirsizlik ve tutarsızlıkların anlaşılması, incelenmesi ve ardından çözüm önerileri getirilmesini içermektedir.

Kapsam şunları içermektedir:

- İslami finans kurumlarını düzenleyen mevcut yasal çerçevelerin incelenmesi.
- Mevcut yasal çerçevenin Şeriat uyumlu finansal uygulamalarla uyumlu olup olmadığının değerlendirilmesi.
- İslami finans kuruluşlarının etkin bir şekilde faaliyet göstermesini engelleyen yasal tutarsızlıkların tespit edilmesi.
- Düzenleyici mekanizmaları geliştirmek ve İslami finans kurumlarının işleyişini iyileştirmek için spesifik öneriler sunmak.

BİRİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

1.1 Giriş

Bu bölümde İslami finansın yasal ve düzenleyici çerçevesine ilişkin literatür, Etiyopya odaklı olarak analiz edilmektedir. Amaç, Etiyopya'nın finans sektöründe İslami finansı benimsemeye başlamasıyla birlikte, sektörü düzenlemek için bir çerçeve görevi görebilecek en iyi uygulamaları belirlemektir. Bu bölüm temel olarak iki kısımdan oluşmaktadır: birincisi, İslami finans için küresel kıyaslamalar ve düzenleyici çerçeveler, ikincisi ise Etiyopya'da İslami finansın fırsatları ve zorlukları.

1.2 İslami Finans İçin Küresel Ölçütler ve Düzenleyici Çerçeveler

Çok sayıda ülke İslami bankacılık ve finans için kurallar, regülasyonlar ve standartlar oluşturmaya ve uygulamaya başlamıştır. Sonuç olarak, İslami Finansal Kurumlar için Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI), İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) ve Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı (IIRA) bankacılık ve finansal işlemler için uluslararası standartlar geliştirmek ve bir ölçüt sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Çok sayıda çalışma, İslami finans faaliyetlerini yönetmek için tek tip bir çerçevenin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bazı çalışmalar, İslami finans kavramlarının yorumlanması ve uygulanmasındaki belirgin farklılıklarla ilgili çeşitli endişeler tespit etmiştir. Hassoune ve Howaladar tarafından yürütülen araştırma, İslami finansın genişlemesine rağmen, uygulamadaki çeşitlilik ve heterojenliğin İslami finansın küreselleşmesini artırmanın önünde bir engel olarak ortaya çıktığını ve istikrarsızlığa yol açtığını göstermiştir (Mohamad & Kashi, 2017).

Mohamad ve Kashi tarafından yürütülen çalışma, uyumlaştırılmış normların benimsenmesinin finansal piyasaların uluslararasılaşmasını artırabileceğini, yabancı yatırımı teşvik edebileceğini ve Müslüman ülkelerin İslami bankacılığın küreselleşmesinin sunduğu potansiyelden

yararlanmasına yardımcı olabileceğini iddia etmektedir. Artan işlem sıklığı, bu entegrasyonun finansal araç geliştirme ve çeşitlendirme potansiyelinden kaynaklanacaktır. Bu nedenle, çeşitli İslami finans ürünleri arasında sermaye akışlarının serbestleştirilmesine yardımcı olabilecek iyi düzenlenmiş ve etkin bir piyasanın oluşturulması faydalı olacaktır. Sınır ötesi işlemlerin, küresel olarak tanınan karşılaştırma belgeleri ve süreçlerinin yokluğu nedeniyle çarpıtıldığını savunmaktadırlar (A. A. Ahmed et al., n.d.).

Bala Shanmugam ve Zaha Rina'ya göre standartların eksikliği, akademisyenler ve yatırımcılar arasında belirsizliğe, iletişimsizliğe ve tedirginliğe neden olabilir. Dolayısıyla, bu sorun İslami finans sektörünün büyümesi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Rina Zahari RBS Coutts, n.d.). Aynı şekilde, Smolo ve Habibovic tarafından yapılan araştırma, İslami finasta ürünlerin standardizasyonunun, sektörde ürün geliştirmeyi ilerletmek ve genel olarak bankacılık sektöründeki gelişmeleri kolaylaştırmak için gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Bir araya gelip ortak bir bakış açısı oluşturmadıkça, sınır ötesi işlemlerin Şeriat akademisyenleri arasındaki zıt görüşler nedeniyle engelleneceğini iddia etmektedirler (Smolo, 2017).

Bunun ötesinde, Yaacob ve Abdullah'ın nitel araştırması, standartların ülkeler tarafından sadece gönüllü olarak benimsendiğini ve yasal olarak zorunlu ilkeleri temsil etmediğini göstermektedir. Dolayısıyla, sürekli genişleyen küresel pazar ve dünyanın dört bir yanından İslami bankacılığa olan ilgi göz önüne alındığında, potansiyel çatışmaları önlemek için en azından temel finansal ürünleri standartlaştırarak sektörün gelecekteki gelişimini kolaylaştırmaya acil ihtiyaç vardır (Yaacob & Abdullah, 2012).

İslami finasta süreçlerin standartlaştırılması ilerledikçe, karşıt argümanlar da ortaya çıkmaktadır. Şüpheciler, bu tür bir standardizasyonun İslami finansın doğasında var olan esneklik ve çeşitliliğe zarar verebileceğini savunmaktadır. Eleştirmenler, çeşitliliğin Fıkıh kavramının farklı yorumlarını kolaylaştırdığını ve bunun da belirli bir ulusun farklı gereksinimlerini karşılamak için çok önemli olduğunu ileri sürmektedir. Örneğin Mahmoud El-Gamal, bu tür standartlaştırılmış düzenlemelerin ilan edilmesinin, kurumların bu tür farklılıkları kendi lehlerine kullandıkları 'şeriat arbitrajı' gibi etkilere yol açabileceğine işaret etmektedir. El-Gamal, İslam hukukunda her biri belirli bir durum için uygun tedaviyi yeniden yorumlayan çeşitli cevaplar olduğunu ileri sürmüştür (El-Gamal, 2007). Aynı şekilde, Kok ve arkadaşlarının ampirik araştırması da düzenleyici normlarda tam bir yeknesaklığın öngörülmediğini ve bu durumun muhtemelen inovasyonu ve İslami finansın devam eden büyümesine ilişkin hedeflere ulaşılmasını engelleyebileceğini göstermektedir (Kok et al., 2022).

Ayrıca, standartların belirli bazı düşünce ekollerine göre düzenlenmesi halinde adalet konusunda endişeler bulunmaktadır. Bu durum diğer eşit derecede özgün anlayışları daha az inandırıcı hale getirebilir ve sektördeki genel açıklığı azaltabilir. Jonathan Ercan Brack, finansal sistemin ve şeriat hukukunun yorumlanmasındaki farklılıkların çok daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasına yol açacak çoklu perspektif kavramına katılmaktadır (Ercanbrack, 2019). Jusic ve Ismail, düzenleyici reformların Şeriata uygun yatırımcıları koruması ve İslami finansal inovasyonla ilgili masrafları azaltması gerektiğini belirtmektedir (Jusic & Ismail, 2012). Ayrıca, Taktak ve Zouari'nin çalışmasında İslami finansın uygulanmasının müşteriler, profesyoneller ve kurumlar arasında bir İslami bankacılık kültürünün oluşturulmasını gerektirdiği ileri sürülmektedir. Müşterilere geniş bir yelpazede finansal hizmetler ve Şeriata uygun yatırım ürünleri sunmak için İslami finansın önemli alt sektörlerinin geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedirler (Boulila Taktak & Ben Slama Zouari, 2014).

Günümüzde, bilgi teknolojilerinin ve özellikle de finansal teknolojilerin (fintech) İslami finans süreçlerine entegre edilmesi son araştırmalarda önemli bir trend olarak tespit edilmiştir. Fintech'e, Şeriat kanunlarına uygun olduğu sürece İslami finans tarafından kabul edilebileceğine inanılmaktadır. Çok sayıda araştırmacı, fintech'in İslami finans kurumlarının işleyişinin bazı veya tüm yönlerini geliştirmede nasıl faydalı olduğunu açıklamaktadır. Hamid ve Ismail'in çalışması, bırakın şeriat öğrencilerini, mevcut şeriat akademisyenlerinin bile dijital unsurları dahil edebilmek için temel teknoloji bilgisine ihtiyaç duyduklarını vurgulamaktadır. Bu tür bir teknoloji yetkinliği, mevcut Şeriat Yönetim Politikasının sürekli güncellenmesi ve bankaların operasyonlarının ve ilgili Fintech faaliyetlerinin Şeriat'a uygunluğunun sağlanması için kritik öneme sahiptir (Ab Hamid et al., 2021).

İslami finansın en önemli ilkelerinden biri, faaliyetlerini varlıklara dayandırmasıdır. Bu sebeple, tüm finansal işlemlerin bir şekilde gerçek bir ekonomik operasyonla ilişkili olması gerekmektedir. Kripto para birimine yönelik İslami yaklaşımlar, alimler ve İslami finans organları tarafından yasal görüşler olan farklı fetvalarda sunulmuştur. Kripto para birimlerinin kullanımını savunanlar, Şeriat yasalarına uygun olması halinde, faiz (riba), aşırı belirsizlik (gharar) veya herhangi bir hileli işlem gibi yasaklanmış unsurlardan kaçındığı takdirde helal veya caiz olarak kabul edilebileceğine inanmaktadır. Diğer bazı âlimler, kripto para birimlerinin kullanımının haram olduğunu, çünkü bunların çoğunun kumar için kullanıldığını ve bazılarının yasadışı faaliyetlere karıştığını düşünmektedir. Kripto para birimleri, maddi olmayan varlıklar oldukları veya çoğu durumda fiziksel varlıklarla desteklenmedikleri göz önüne alındığında, bu ilkeler açısından tartışmalıdır.

Wartoyo, nitel çalışmasında, önerilen bitcoin ve diğer eşler arası dijital para birimlerinin para birimi olmadığını, çünkü genellikle kapalı sistemler olduklarını, içsel bir değere sahip olmadıklarını ve fiat paradan nispeten daha az kolay kullanılabilir olduklarını vurgulamıştır (Wartoyo & Haerisma, 2022). Kabir Hassen ve çalışma arkadaşları, kripto para birimlerinin Şeriat mevzuatına uygunluğunu tartışan mevcut literatürün sistematik bir incelemesini yapmış ve görüldüğü gibi Kripto para birimlerinin haram mı yoksa helal mi olduğu konusundaki tartışmanın devam edeceğini ve kısa sürede sonuçlandırılmayacağını belirtmiştir. Şeriat ile ilgili olarak, kripto para biriminin özelliklerinin çoğunun yasak olduğunu da keşfettiler. Bununla birlikte, Müslüman gençler ve yatırımcılar arasında popüler hale geldi ve bu nedenle gençlerin güvenli, sürdürülebilir ve etik bir yatırım yöntemine sahip olmalarını sağlamak için tamamen uyumlu bir kripto para birimi bulma zorunluluğu var (Raza Rabbani et al., 2022).

İslami finans sektörünün sürdürülebilir kalkınmasını teşvik etmek ve yasal ve şeriata uygunsuzluk riskini azaltmak için kapsamlı bir düzenleyici çerçeve oluşturmanın önemini araştıran çok sayıda literatür bulunmaktadır. Kok ve çalışma arkadaşları tarafından yapılan nitel araştırma, İslami finans sistemini düzenlemek için egemen merkez bankalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Kok et al., 2022). Yine aynı şekilde, Murat Yas tarafından yapılan nitel çalışma, Türkiye'nin yasal çerçevesinin Bankacılık Kanunu, Sigortacılık Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu ve Ticaret Kanunu'nu kapsayacak şekilde kapsamlı olmasına rağmen, katılım finans sisteminin büyümesini ve sürdürülebilirliğini teşvik etmek için yetersiz olduğunu göstermiştir. Çalışma, düzenleyici sonuçların iyileştirilmesi için güçlendirilmiş düzenleyici yönetişimin şart olduğunu ileri sürmüştür (YAS, 2023).

Uddin ve Mohiuddin, İslami sosyal finansın yoksulluğun azaltılması için birçok fırsat sunduğunu, ancak yetersiz yasal ve düzenleyici çerçevenin İslami finansın altında yatan potansiyeli kısıtladığını savunmuştur (Uddin & Mohiuddin, 2020). Taktak ve Zouari tarafından yürütülen araştırma, Tunus'un İslami finansının ve gelecekteki beklentilerinin kapsamlı bir analizini sunmuştur. Araştırmaları, Tunus'ta İslami finansın başarılı bir şekilde uygulanması için ön koşul olarak İslami bankalara uygun bir düzenleyici çerçeve oluşturulması ve müşteriler, profesyoneller ve kurumlar arasında İslami bankacılık kültürünün teşvik edilmesi gerekliliğini vurgulamıştır (Boulila Taktak & Ben Slama Zouari, 2014).

Siddiqi, İslami finans kurumlarının Şeriat hukukuna uymamasına ilişkin bir araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışma, riba ile mücadele etmek için ayrı bir İslami finans sisteminin kurulması gerekliliğine ve geleneksel sistemin Şeriat hedeflerini yerine getirmedeki eksikliğine rağmen, İslami bankacılık sektörü tarafından makasid al-Shari'nin (İslam hukukunun hedefleri)

yeterince ele alınmadığını vurgulamıştır (Siddiqi, 2006). Hawary ve Iqbal, İslami finans kurumlarının hakim yaklaşımının geleneksel finans kurumlarınınkine çok benzediğini iddia etmiştir. Çalışmalarında, İslami finans kurumları ile konvansiyonel bankacılık uygulamaları arasındaki benzerliklerin, şeffaflık ve ifşaya ilişkin potansiyel bir gözetim ihtiyacı dışında, düzenleyici çerçevenin önemli ölçüde farklılık göstermeyeceğini gösterdiğini iddia etmişlerdir (El-Hawary et al., 2007). Öte yandan, Zakariya Mustapha Nijerya İslami finans sektöründeki yasal ve şeriata uyumsuzluk risklerini incelemiş ve yasal olarak güvenli ve şeriata uygun bir İslami finans uygulaması sağlamak için tamamlayıcı yönetim ve gözetimin yanı sıra özelleştirilmiş şeriat temelli düzenlemelere duyulan ihtiyacı vurgulamıştır (Mustapha et al., 2021).

Şeriat yönetimi teknikleriyle ilgili olarak Hamza'nın çalışması hem merkeziyetçi hem de adem-i merkeziyetçi yaklaşımları ele almıştır. Hamza'nın çalışması, adem-i merkeziyetçi yaklaşımın çatışma çözümü ve şeriat konularında fikir birliğine varılması gibi alanlarda zorlukları olduğunu vurgulamıştır. Bu strateji koordine edilmediği ve kötü uygulandığı ölçüde, işletmelerin konumunu zayıflatmakta ve İslami finansmanın tek bir ülke içinde eşit olmayan bir şekilde sağlanmasına yol açmaktadır. Öte yandan, merkeziyetçi şeriat yönetimi modelinin kurumlar arasında rekabeti teşvik ettiğini, anlaşmazlıkları azalttığını ve şeriata uygunluğu sağladığını vurgulamıştır (Hamza, 2013). Ahmed'e göre, tüm İslami Finans Kurumları için bağımsız bir Ulusal veya Merkezi Şeriat Denetleme Kurulu'nun uygulanması riskleri ve istikrarsızlığı etkili bir şekilde azaltabilir (H. Ahmed, n.d.). Ayrıca, Grassa'ya göre, merkeziyetçi Şeriat Denetleme Kurulu, adem-i merkeziyetçi yaklaşıma kıyasla finans şirketlerinde Şeriata uygunluğun izlenmesinde daha güvenilir bir yöntemdir (Grassa, 2015).

1.3 Etiyopya'da İslami Finans

Etiyopya'nın İslami finans ortamını üç temel finansal kurum kategorisi oluşturmaktadır: İslami bankalar, İslami sigorta (Tekafül) kurumları ve İslami mikrofinansman kurumları (Mehammed Hailu Candidate in Finance & Ahmad Yattoo, n.d.). Tam teşekküllü İslami bankalar İslami finansal hizmetler sunarken, İslami şubeleri ve kanatları olan geleneksel bankalar da İslami finansal hizmetler sunmaktadır. Konvansiyonel bankalar, konvansiyonel ürün ve hizmetlerini sunarken faizsiz bankacılık pencereleri işletmektedir. Öte yandan, tam teşekküllü İslami finans kurumları özerk bir şekilde faaliyet göstermekte ve İslam hukuku ilkelerine uygun geniş bir hizmet yelpazesi sunmaktadır. Şu anda Etiyopya'da İslami sigorta (Tekafül) yalnızca geleneksel

finans kurumları tarafından sunulmaktadır. Bununla birlikte, özel hizmetler sunan ve tam anlamıyla faaliyet gösteren İslami mikrofinans kurumları da mevcuttur.

1.3.1 Etiyopya'da İslami Finansın Fırsatları ve Zorlukları

Etiyopya'da İslami finansın yasallaşması nispeten yeni bir gelişmedir. Sonuç olarak, bu sektörün fırsatlarını ve zorluklarını değerlendirmek için yeterli miktarda araştırma bulunmamaktadır. Birkaç araştırmacı, mevcut sınırlı zaman dilimi içinde Etiyopya'nın İslami finansın uygulanmasındaki fırsat ve zorluklarını incelemeye çalışmıştır.

Ali, Bushera ve Yesuf da İslami finansın Etiyopya'daki KOBİ'lere entegre edilmesinin rolünü belirlemek için bir çalışma yürütmüştür. KOBİ'lerin gelişimini teşvik etmek için İslami finansmanın optimal potansiyelini gerçekleştirmek amacıyla ilgili tarafların uygun bir yasal ortamın geliştirilmesine, finans sektörünün güçlendirilmesine, halkın bilinçlendirilmesine ve nitelikli insan sermayesinin yetiştirilmesine odaklanmaları gerektiğini belirtmişlerdir (Ali et al., n.d.).

Belayneh, Etiyopya'da İslami finansmanın potansiyelini ve zorluklarını tespit etmek amacıyla bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Anket, gelecekte İslami finansın belirli bir şekilde büyümesi için ana motivasyonun, yatırım çekiciliği söz konusu olduğunda bu sektördeki kamu talebinin yoğunluğu olarak belirlendiğini göstermiştir. Bununla birlikte, yetersiz insan sermayesi, sermaye piyasasının eksikliği, zayıf kamu aydınlanması ve İslami bankacılığa yönelik şüpheli görüşler şeklindeki engeller büyümesini engellemektedir (Belayneh, n.d.). Ali tarafından Etiyopya'daki İslami mikrofinans kurumlarının karşılaştığı zorlukları tespit etmek amacıyla kesitsel bir çalışma yapılmıştır. Çalışma şu sorunları ortaya çıkarmıştır; Etiyopya Ulusal Bankası'nın (NBE) kapsamlı düzenlemelerinin olmaması, faizsiz mikrofinans için yetersiz insan kaynağı, yüksek yönetim maliyeti ve bazı Şeriat hükümlerine uyulmaması (Ali et al., n.d.).

Benim bilgime göre, Etiyopya'da faizsiz bankacılık düzenleme ve denetleme alanında yayınlanmış sadece iki araştırma bulunmaktadır. Bunlar Aliyu Abate 2016 ve Kamil Abdu Oumer 2021. Aliyu Abate'nin çalışması, Faizsiz Bankacılık İşine İzin Verme Yönergesini (Yönerge No. SBB/51/2011) ele almış ve faizsiz bankacılık kurumlarına değil, yalnızca pencere hizmetlerine izin verme konusundaki kısıtlamasını kabul etmiştir (Ababa, 2016). Ancak bu çalışma tam teşekküllü İslami bankaların faaliyetlerine izin verilmeden önce yapılmıştır ve bu nedenle güncel değildir.

Etiyopya'da tam teşekküllü İslami bankaların açılmasından sonraki dönemi kapsayan bildiğim tek çalışma Kamil Abdu Oumer'in 2021 yılında yayınlanan çalışmasıdır (Abdu Oumer, n.d.). Yine de bu çalışma büyük ölçüde Etiyopya Ulusal Bankası'na ve faizsiz bankacılık penceresi hizmetleri sunan geleneksel bankalara dayanıyordu. Bekleneceği üzere, tam teşekküllü İslami bankaların erken aşaması, bu tür verilerin gerekli inceleme için bu araştırmaya dahil edilmediği anlamına gelmektedir. Buna ek olarak, faizsiz bankacılığın anayasallığı, düzenleyici yönergeler, şeriat yönetimi ve sermaye yeterlilik oranları gibi konulara yaklaşılmışken, Etiyopya'da yeni kurulan tam teşekküllü İslami bankaların gerçek performansı ve karşılaştıkları sorunlar hakkında neredeyse hiç rapor verilmemiştir.

Bu araştırma, önceki çalışmalardan birçok açıdan farklılık göstermektedir. Etiyopya'da yakın zamanda kurulan İslami finans kurumlarına ilişkin en son yasal konuları kapsamaktadır. İslami finans kurumlarını düzenleyen düzenleyici çerçevelerdeki eksiklikleri değerlendirmekte ve Etiyopya'da İslami finansın etkin bir şekilde uygulanması için uygun bir ortamın teşvik edilmesine yönelik tavsiyeler sunmaktadır. Bu çalışma, İslami finansın Etiyopya'daki yasal ve düzenleyici konularını açıklığa kavuşturarak önemli bir araştırma boşluğunu gidermekte ve böylece mevcut literatüre katkıda bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

VERİLER VE METODOLOJİ

Bu çalışma, Etiyopya'da İslami finansın yasal ve düzenleyici sorunlarını araştırmaktadır. Bu çalışmada, Etiyopya'daki İslami finansmanla ilişkili çeşitli yasal ve düzenleyici hususların derinlemesine anlaşılmasını etkili bir şekilde sağlayabildiği için nitel bir yöntem kullanılmıştır. Bu yöntem öncelikle 10 paydaşla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmasını içermektedir. Bu paydaşlar arasında İslami bankacılık sistemindeki yöneticiler ve uygulayıcılar, şeriat kurulu üyeleri ve ülke yasalarına aşina hukukçular yer almaktadır. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış sorular kullanılıyor çünkü bu sorular farklı bakış açılarını, ilk elden deneyimleri, karşılaşılan zorlukları ve bu paydaşlar tarafından ortaya konan önerileri derinlemesine incelememize olanak sağlıyor. Yarı yapılandırılmış bir görüşme, görüşmecinin önceden tanımlanmış birkaç soruyu sunmasına izin verir, ancak takip soruları konusunda önemli ölçüde esnekliğe sahiptir. Ayrıca, görüşülen kişilerin uzmanlıklarına ve gerçek dünya deneyimlerine dayanarak fikirlerini ifade etmelerini sağlar.

Bu çalışmadaki mülakat soruları, problem durumu, araştırma soruları, araştırma amaçları ve ilgili literatür temel alınarak geliştirilmiştir. Problem durumu, Etiyopya'da İslami finansın karşı karşıya olduğu hukuki ve düzenleyici zorlukları vurgulamakta ve bu durum, ilgili paydaşlardan derinlemesine bilgi toplanması gerekliliğini doğrudan ortaya koymaktadır. Araştırma soruları, mevcut yasal çerçevelerin anlaşılmasına, İslami finans kuruluşlarının karşılaştığı zorluklara ve gerekli potansiyel reformlara odaklanmaktadır. Benzer şekilde, araştırma amaçları hukuki bağlamı incelemeyi, belirli engelleri tanımlamayı ve iyileştirme önerileri sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca, literatür taraması teorik bir temel sağlamakta ve diğer bağlamlardaki ortak temaları, boşlukları ve düzenleyici sorunları ortaya koyarak mülakat sorularının içeriği ve yapısının şekillendirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu unsurlar bir araya geldiğinde, mülakat sorularının çalışmanın hedefleriyle uyumlu olmasını ve temel sorunları ele almak için ayrıntılı ve ilgili bilgilerin elde edilmesini sağlamaktadır.

Ele alınan konuların net bir şekilde anlaşılmasını kolaylaştırarak veri toplamak için hem yüz yüze hem de telefonla görüşme tekniği kullanılmıştır. Yüz yüze görüşmeler, katılımcıları derinlemesine yanıtlar vermeye teşvik etmiştir. Bu süreç, sorguları kavramalarını kolaylaştırmaktadır. Yüz yüze görüşmelerin en çok kabul gören yönlerinden biri, görüşlerini ifade ederken katılımcıların kişiliğini korumasıdır. (An Easy Way to Help Students Learn, Collaborate, and Grow, n.d.). Benzer yöntemler Murat Yas (YAS, 2023), Taktak ve Zouari (Boulila Taktak & Ben Slama Zouari, 2014), ve Uddin ve Mohiuddin (Uddin & Mohiuddin, 2020) tarafından İslami Finansın işleyişini düzenleyen standartlar ve yönetmeliklerle ilgili konuları incelemek için kullanılmıştır. Amaç, şu anda Etiyopya'daki İslami finans operasyonlarını yöneten düzenleyici çerçeveleri incelemek ve ülkedeki İslami finans kurumlarının karşılaştığı sorunları ortaya çıkarmaktır.

Mülakat katılımcıları seçilirken, farklı bakış açılarının geniş bir şekilde sunulmasını sağlama potansiyeli nedeniyle amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kasıtlı yaklaşım, İslami finans sektöründeki uzmanlıklarını, katılım düzeylerini ve rollerini dikkate alarak bireylerin stratejik olarak seçilmesini içermektedir. Bu yöntem, İslami Finans ortamındaki farklı sektörler arasında geniş bir fikir ve deneyim yelpazesini bir araya getirmeyi amaçlamaktadır.

Önceki çalışmalar 9 ila 17 arasında bir doygunluk aralığına ulaşmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler için on katılımcının, sektördeki başlıca oyuncular dikkate alındığında, Etiyopya'daki İslami finansla ilgili yasal ve düzenleyici kaygıların çeşitliliğini, karmaşıklığını ve nüanslarını yansıtmak için yeterli olduğu düşünülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşmelere İslami bankacılık sistemindeki yöneticiler ve uygulayıcılar, şariat kurulu üyeleri ve ülke kanunlarına aşina hukukçulardan oluşan on paydaş katılmıştır. Katılımcılar İslami finans kuruluşlarının faaliyetlerine aktif olarak katılmaktadır. Bu kurumlar arasında Zamzam Bank, Hijra Bank, Shabelle Bank ve Rammis Bank gibi yeni kurulan İslami bankaların yanı sıra, Bank of Abyssinia, Cooperative Bank of Oromia ve Commercial Bank of Ethiopia gibi faizsiz şubeleri olan geleneksel bankalar da yer alıyor. Maliye Bakanlığı da dahil edildi.

Tablo 2.1: Görüşülen Kişilerin Öz geçmişi.

Sıra No	Katılımcı Kimliği	Pozisyon	Kurum	Deneyim (Yıl)
1	SP#1	Başkan Yardımcısı	İslami Banka	15
2	SP#2	Yönetim Kurulu Üyesi	İslami Banka	14

3	GO#1	Daire Başkanı	Devlet Yetkilisi	9
4	GO#1	Daire Başkanı	Devlet Yetkilisi	13
5	E#1	Finansman ve Yatırım Direktörü	İslami Banka	10
6	E#2	Finansman ve Yatırım Değerlendirme Direktörü	İslami Banka	11
7	E#3	Risk ve Uyum Direktörü	İslami Banka İştirakleri Olan Geleneksel Banka	13
8	E#4	Kurumsal Bankacılık CRM Direktörü	İslami Banka	12
9	M#1	Kıdemli Finansman Müdürü	İslami Banka	13
10	M#2	Müdür	İslami Banka	10

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE TARTIŞMALAR

3.1 Giriş

Şeriat hukuku tarafından yönetilen bir finansal sistem olan İslami finans, bankacılık ve yatırım uygulamalarına yönelik kendine özgü yaklaşımı nedeniyle önemli bir küresel popülerlik kazanmıştır. Etiyopya, uzun süredir İslami bankacılığa erişimden mahrum olan büyük bir Müslüman nüfusa sahiptir. Sonuç olarak, faizsiz finansal mal ve hizmetlere yönelik önemli bir talep oluşmuştur. Şu anda tam teşekküllü dört faizsiz banka ve pencere bazında İslami finansal ürün ve hizmetler sunan yaklaşık 20 konvansiyonel banka bulunmaktadır. Netice olarak, yasal ve düzenleyici çerçeve İslami finans kuruluşlarının büyümesini ve faaliyetlerini yönlendirmek açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bölüm, İslami finans kuruluşlarını düzenleyen yasal ve düzenleyici çerçeveleri incelemekte, karşılaştıkları düzenleyici sorunları kapsamlı bir şekilde tartışmakta ve bu endişeleri azaltmaya yönelik öneriler sunmaktadır.

3.2 Etiyopya'da İslami finansla ilgili yasal çerçeveler

Etiyopya'da İslami finansla ilgili yasal çerçeveler Etiyopya federal hükümeti, finans sektörünü düzenleyen yasa ve yönetmelikleri formüle etme ve ortaya çıkabilecek sorunları ele alma yetkisine sahiptir. Etiyopya Anayasası, Madde 51(1)'de federal hükümetin “ülkenin mali, parasal ve yabancı yatırım politikalarını ve stratejilerini formüle etmesini ve yürütmesini” görevlendirmektedir (FEDERAL NEGARIT GAZETESİ A OF THE FEDERAL DEMOCRATIC REPUBLIC OF ETHIOPIA, n.d.). Benzer şekilde, 25/1996 sayılı Federal Mahkemeler Bildirisinin 5(6) Maddesine göre, Federal Mahkemeler, Federal Hükümet kuruluşlarının yetkisi altında kayıtlı ticari kuruluşlarla ilgili olarak yetkilendirilmiştir.” Dolayısıyla, İslami bankacılık ve finansın federal mevzuat tarafından düzenlendiği ve Federal Mahkemelerin yetki alanına girdiği açıktır.

Günümüzdeki başbakan Dr. Abiy Ahmed'in iktidara gelmesinin ardından Etiyopya Merkez Bankası, Faizsiz Bankacılık İşini Lisanslama ve Yetkilendirme Yönergesi olan SBB/72/2019 sayılı yönergeyi yayınladı. Hem 592/2008 sayılı Bankacılık İş İlanı hem de 1159/2019 sayılı Bankacılık (Değişiklik) İlanı, Etiyopya Ulusal Bankası'na (NBE) faizsiz bankacılıkla ilgili direktifler çıkarma yetkisi vermek dışında, İslami finans kurumları hakkında belirli ayrıntılardan yoksundur. Etiyopya Ulusal Bankası'nın faizsiz bankacılıkla ilgili tek direktifi, banka yatırımlarına getirilen sınırlamalarla ilgili SBB/65/2017 sayılı Direktifin yanı sıra Faizsiz

Bankacılık İşini lisanslayan ve yetkilendiren SBB/72/2019 sayılı Direktiftir (İkinci Replasman).

Görüşmeci SP #1 şöyle belirtti:

“Etiyopya Ulusal Bankası, tam teşekküllü bir faizsiz bankacılık sisteminin işletilmesine yetki veren SBB/72/2019 sayılı yönergeyi yayınladı. Faizsiz finansal hizmetler, bu yönergenin yayınlanmasından önce yalnızca geleneksel kurumlar içinde belirlenmiş pencereler aracılığıyla sunulmaktaydı. Görüşülen kişi, direktifin yalnızca faizsiz bankacılığın yetkilendirilmesi için geçerli olduğunu ve faizsiz bankacılığın düzenlenmesi için kapsamlı düzenlemeler sağlamadığını vurgulamıştır. Görüşülen kişi ayrıca, başlangıçta konvansiyonel bankalar için çıkarılan direktiflerin artık faizsiz bankalar için de uygulanmakta olduğunu belirtmiştir. Etiyopya Merkez Bankası'nın şu anda özellikle İslami kurumlara yönelik düzenlemeler geliştirme sürecinde olduğunu belirtti.”

Görüşmeci M#1 şöyle savundu:

“Etiyopya'daki İslami bankalar henüz başlangıç aşamasında. Ülke uzun bir süre boyunca sadece faiz temelli finansman ile karakterize edilen konvansiyonel finansal sisteme izin vermiştir. İslami bankaların ülkede gelişmekte olan bir sektörü temsil ettiği göz önüne alındığında, Etiyopya'da faizsiz bankaları yönetecek ve denetleyecek, Şeriat normlarına bağlılıklarını sağlayacak belirli bir yasal ve düzenleyici yapı bulunmamaktadır. Her bankanın, bankalar tarafından sunulan ürün ve hizmetlere ilişkin fetva ve danışmanlık sağlayan kendi şeriat danışmanları olduğunu belirtti. Adından da anlaşılacağı üzere, organların denetim değil, yalnızca danışmanlık hizmeti verdiğini belirtti. Denetim amacıyla UFRS ve ek muhasebe standartlarını uyguluyorlar.”

Görüşmeciler E#1, 2, 3 ve 4 şöyle açıkladılar:

“Faizsiz bankalar yeni bir olgu olduğu için Etiyopya'da faizsiz bankalara özel düzenleyici standartlar bulunmamaktadır. Şu anda uygulanmakta olan, Etiyopya'daki faizsiz bankaların Sudan, Pakistan, Malezya ve Endonezya gibi İslami bankacılığın zaten iyi kurulmuş olduğu ülkelerden yasal çerçeveleri ve Şeriat standartları uygulamalarını benimsemesidir.”

Şeriat yönetişimi, İslami finans kuruluşlarının düzenlenmesinde kritik bir bileşendir. Şeriat yönetişimi, Uluslararası Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) tarafından “İslami finans kuruluşlarının, faaliyetlerinde şeriata uygunluğun yapılar ve süreçler üzerinde bağımsız olarak etkin bir şekilde izlenmesini ve uygulanmasını garanti altına almak için uyguladıkları kurumsal ve örgütsel düzenlemeler bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Şeriat yönetişiminin temel

amaçları, İslami finans kuruluşlarının faaliyetlerini denetlemek ve düzenlemek ve finansal ürünlerin şeriat hukukuna uygunluğunu değerlendirmektir (Abozaid, 2020). Bankalar, İslami bankacılık ürünleri ve temel sözleşmeleri İslami finans ilkelerine uymadığında şeriat risklerine maruz kalmaktadır (Syazwani Mohd Noor et al., 2018).

Etiyopya'da şeriat yönetişimi, 592/2008 sayılı Bankacılık İş İlanında veya SBB/51/2011 sayılı Faizsiz Bankacılık İşini Yetkilendirme Direktiflerinde açıkça ele alınmamıştır. Bildiride şeriat yönetimi hakkında hiçbir şey söylenmemiştir. Yönergede sadece faizsiz bankacılık faaliyetlerinin İslami finans ilkelerine uygun olduğu belirtilmiştir. SBB/72/2019 sayılı 18 Haziran 2019 tarihli “(Birinci Replasman) Faizsiz Bankacılık Faaliyetlerine İzin ve Lisans Verilmesine İlişkin Yönerge ”den önce başka hiçbir bildiri veya yönergede şeriat yönetiminden bahsedilmemiştir. Bu yeni yönerge faizsiz bankacılık işletmesinin tanımını yapmıştır. Ayrıca, “faizsiz bankacılık faaliyetinde bulunan bir bankanın yönetim kurulunun şeriat gözetimine ilişkin ayrıntılı politika ve prosedürler geliştirmesini” şart koşturmaktadır. (bkz. direktifin 7.2 maddesi). Etiyopya'daki finans kurumlarını yöneten tüm yasal ve düzenleyici çerçeve içinde “Şeriat gözetimi” hükmünü gördüğümüz tek yer burasıdır. Direktif, merkezi bir şeriat danışma kurulu oluşturulmasını belirtmemiştir. Bu çalışma, direktifin şeriat yönetiminin sorumluluğunu faizsiz bankacılık işi yapanlara bıraktığını göstermektedir

3.3 Etiyopya'daki İslami finans kuruluşlarının Karşılaştığı Yasal Çerçeve Sorunları.

Etiyopya Ulusal Bankası tarafından çıkarılan düzenleyici direktiflerin Etiyopya'daki finans sektörünü yöneten en önemli yasa olduğu açıktır. Bununla birlikte, mevcut bankacılık bildireleri ve direktiflerinin birçoğu İslami bankaların uygulama ve işleyişini dikkate almamaktadır. Her kural ve düzenleme konvansiyonel bankacılık sistemine göre tasarlanmış ve geliştirilmiştir. Netice olarak, Etiyopya'daki mevcut düzenleyici çerçeve faizsiz bankacılık için önemli zorluklar arz etmektedir. Bu zorluklar aşağıdaki şekilde değerlendirilmektedir.

3.3.1 Yatırım ve Ürün Geliştirme Üzerindeki Kısıtlama

Bir bankanın yatırım faaliyetleri, yalnızca bankacılık sektörüne katılıma izin veren ve bankacılık dışı işlerle uğraşmayı kısıtlayan SBB/60/2015 sayılı direktif ile sınırlandırılmıştır. Bunun aksine, İslami bankacılık endüstrisinin temel ürünleri öncelikle ticaret ve yatırımın bir kombinasyonundan elde edilir. Örnek olarak, mevduatlar İslami bankalar tarafından konvansiyonel bankalarda olduğu gibi alınmaz. Mevduatlar İslami finans kuruluşları tarafından

Şeriatı uygun yatırım sözleşmeleri kullanılarak yatırım olarak alınabilir. Aynı zamanda, İslami bankalar konvansiyonel bankalarla aynı şekilde borç para vermezler. Kredi yoluyla borç vermenin alternatifi, İslami bankaların şeriatı uygun ticari faaliyetlere yatırım yapmasını sağlamaktır (Aims of the Journal, n.d.-a). Müşteri ve İslami bankanın bu faaliyetlerden elde edilen karları kar paylaşım oranına uygun olarak paylaşacakları kabul edilir. İslami bankalar ayrıca bir müşteri adına ev, araba, arazi, makine veya ekonomik değeri olan başka herhangi bir öge gibi mülkler satın alarak Şeriatı uygun ticarete yatırım yapabilirler. Daha sonra bu mülkleri üzerinde anlaşmaya varılan bir fiyat üzerinden müşterilerine satarlar. Bu nedenle, İslami bankacılığın birincil kaynakları yatırım ve ticarettir ve bunlar olmadan işlev göremez (Aims of the Journal, n.d.-b). İslami bankalar da dahil olmak üzere Etiyopya'daki bankalar, net değerlerinin yalnızca %10'unu “bankacılık işi” olarak sınıflandırılmayan faaliyetlere yatırabilirler. Bu çalışma, SBB/60/2015 sayılı direktifte yer alan “bankacılık işi” tanımının İslami bankacılıkla uyumlu olmadığını ve değişiklik gerektirdiğini göstermektedir.

Görüşmecii E#2 şu noktaya dikkat çekti:

“Mudaraba, Müşaraka ve İcara gibi İslami bankacılıktaki ideal finansal ürünler, SBB/65/2017 sayılı Direktif ile bankalara getirilen %10'luk yatırım sınırlaması nedeniyle uygulanamamaktadır. İslami bankacılık sektörünün temel ürünleri öncelikle ticaret ve yatırımın bir kombinasyonuna dayanmaktadır. Mudaraba, Musharaka ve İjara'nın yatırım niteliği taşıması nedeniyle, ülkedeki İslami bankaların büyük ölçekli projelere girmesinin sınırlı olduğunu belirtti.”

Ayrıca, Etiyopya Merkez Bankası, hiçbir bankanın, Merkez Bankası'nın önceden izni olmaksızın, kendi iş yerleri hariç olmak üzere, gayrimenkul edinimi ve geliştirilmesine net değerinin %10'undan fazla yatırım yapmasına izin vermemektedir. Yönerge no. SBB/60/2015 sayılı direktif, gayrimenkul edinimi ve geliştirilmesini “satmak ve gelir veya kar elde etmek amacıyla ev veya diğer yapılar gibi mülklerin satın alınması veya geliştirilmesi veya arazi kiralanması ve geliştirilmesi işi” olarak tanımlamaktadır. İslami bankalar tarafından sunulan finansman mekanizmalarının ve ürünlerin çoğu bu tanıma dahil olan bir tür ticari faaliyeti kapsamaktadır. İslami bankalar için potansiyel bir zorluk, SBB/60/2015 sayılı direktifte belirtildiği üzere, net değerlerinin %10'undan fazlasını gayrimenkul işine yatırmak isteyen bankalar için Merkez Bankası tarafından önceden onay alınması gerekliliğidir. Varlığa dayalı finansmanın İslami bankalar için birincil finansman kaynağı olması nedeniyle, gayrimenkul yatırımlarına getirilen %10'luk net değer sınırı, İslami bankaların konvansiyonel bankalar tarafından sunulan faize dayalı ipoteklere Şeriatı uygun bir alternatif olarak ev alıcılarına büyük

ölçekte finansman sağlamasını veya temelde dayanak varlık olarak gayrimenkule dayalı diğer finansal ürünleri sunmasını engelleyecektir. Görüşmeler, bankalara gayrimenkul işine yatırım yapma konusunda getirilen sınırlamanın İslami finans ürünlerinin gelişimini ve yenilikçiliğini sınırladığını göstermektedir.

Görüşmeciler M#1 ve M#2 şöyle belirtti:

“Etiyopya Merkez Bankası'nın yönergesi, bankaların net değerlerinin %10'undan fazlasını gayrimenkule yatırımlarını veya şirket binalarının dışında varlıklara sahip olmalarını kısıtlıyor. Bu durum İslami bankalar için ciddi bir dezavantaj teşkil ediyor. Netice itibariyle Etiyopya'da hiçbir İslami banka, dayanak varlık olarak gayrimenkule dayalı İslami bir finansal araç olan icareyi uygulamaya cesaret edememiştir. İcareye başlayabilmek için bankaların öncelikle mülke sahip olması gerekir. İcarede varlıkların mülkiyeti kiralayanda (banka) kalırken, kiracıya sadece kullanım hakkı devredilir. İslami finans hizmetleri sunan finansal kuruluşlar, 25 yıla kadar vadesi olan Murabaha finansmanını kullanarak çalışanları ve müşterileri için sabit varlıklar satın almaktadır. Bir bankanın temel görevi riskleri yönetmektir; bu 25 yıl içinde varlığın fiyatının büyük ölçüde değişeceği açıktır. Murabaha finansman modunda, banka varlığı sabit bir kâr marjı kullanarak satar ve fiyatı değiştiremez. Bu durum, İslami bankaların risklerini yönetme esnekliğini sınırlanmış, yatırımcılar veya paydaşlar arasında İslami bankalar için riskli bir görüntü oluşmasına neden olmuştur. Eğer bankaların icare uygulaması sınırlı olmasaydı, anlaşmaya göre fiyatı her altı ayda veya yılda bir güncelleme esnekliğine sahip olurlardı. Ancak İslami bankaların icareyi uygulayabilmeleri için Etiyopya Merkez Bankası'nın yönergesi, İslami bankaların net değerlerinin %10'undan daha fazla değere sahip mülklere sahip olmalarını sınırlayan kısıtlamadan muaf tutularak değiştirilmelidir.”

Görüşmeci SP#2 şöyle ifade etti:

” İslami bankacılıkta müşteriler borçlu olarak değil, ortak olarak görülmektedir. Bu nedenle, Mudaraba ve Musharaka gibi İslami bankacılık finansal ürünleri müşterilerle ortaklık içinde yönetilmelidir. Bununla birlikte, Etiyopya'nın bankacılık direktifleri bu tür düzenlemeleri dikkate almamaktadır. Görüşülen kişi, İslami finans faaliyetlerini dikkate alan bir yönergenin olmamasının İslami finans kuruluşlarının yatırım yönü olan ürünler sunmasını kısıtladığını vurgulamıştır. Finansal altyapıda öz sermaye payına sahip olmak, bankaların öz sermaye ve gayrimenkul yatırımı veya ticareti yapmasına izin verilmesine ilişkin genel kısıtlamaların tek istisnasıdır. İslami bankacılığın temel ilkeleriyle çeliştiği ve İslam hukukuna aykırı olduğu için İslami bankalar bu istisnadan yararlanamamaktadır.”

3.3.2 Merkezi Şeriat Kurulu Eksikliği

İslami bankacılıkta, sektörün finansal ürünlerinin ve işlemlerinin Şeriat ilkelerine uygun olmasını sağlamada çok önemli bir rol oynayan ulusal bir Şeriat Kurulu oluşturulması esastır (Ginting et al., 2019). İslami finans kuruluşlarının tüm ürün ve uygulamalarında şeriat ilkelerine uyulmalıdır. Bu değerlerin göz ardı edilmesi, bu tür kurumlar için Şeriat uyumsuzluk tehlikesini beraberinde getirmektedir. Sonuç olarak, İslami finans kuruluşları olası başarısızlıklar yaşayabilir ve bu da daha geniş İslami bankacılık sektörünü etkileyebilir (Grassa, 2013). Bu nedenle, İslami finans kurumlarının başarısızlıklarının, kurumsal skandalların ve olası Şeriat'a uygunsuzluk sorunlarının ele alınması, iyi ve etkin bir Şeriat yönetim çerçevesine kritik bir şekilde bağlı olabilir (Sabirzyanov & Hasan, 2015). Yapılan görüşmeler Etiyopya'da ulusal düzeyde merkezi bir şeriat kurulunun bulunmadığını göstermektedir. Sadece banka düzeyinde bir şeriat danışma komitesi bulunmaktadır. Şeriat yönetişimi, İslami finansın son derece önemli bir bileşenidir. İslami finans sektörünün düzenlenmesi ve hareket tarzının şeriat ilkelerine bağlı kalmasını sağlamak için açık ve kapsamlı bir çerçeve tarafından yönetilmesi gerekmektedir. Etiyopya'da İslami bankacılığın tek sağlayıcıları Müslümanlar değildir. İsmine rağmen İslami bankacılık, İslam inancıyla bağlı olmayanlar da dahil olmak üzere herkes için erişilebilirdir. Etiyopya'da Awash Bank, Etiyopya Ticaret Bankası, Dashen Bank ve Oromia Kooperatif Bankası gibi birçok geleneksel banka, geleneksel bankanın genel merkezine karşı sorumlu olan İslami bankacılığın yan şubelerini kurmuştur. Bu, en dikkate değer örnektir. Sonuç olarak, İslam'a temelden inanmayan bireyler İslami bankacılığın şeriat ilkelerine bağlı kalmayabilir. Görüşülen kişilerin çoğu, Etiyopya'nın İslami finansal ürün ve hizmet sağlayıcılarının şeriat uyumunu denetlemek için Etiyopya Ulusal Bankası bünyesinde bir uzman komitesi kurması gerektiğini ileri sürmüştür.

Görüşmeciler SP#1 ve SP#2 şöyle ifade etti:

“Etiyopya'da şu anda İslami finans ürünleri ve hizmetleri sağlayan finans kuruluşlarının şeriat ilkelerine uygunluğunu denetleyecek ulusal düzeyde bir şeriat denetim birimi veya şeriat danışma komitesi bulunmamaktadır. Görüşülen kişiler, ulusal bankanın gerekliliklerinin şeriat uyumunu kapsamadığını, bunun yerine ülkenin vergi düzenlemelerine, raporlama yasalarına ve IFRS gibi uluslararası raporlama standartlarına uyulmasıyla ilgili olduğunu belirtmiştir. Görüşülen kişiler, her İslami bankanın kendi şeriat danışma organı ve denetim departmanı bünyesinde şeriat standartlarına uygunluğu sağlamak için bankacılık işlemlerini değerlendiren şeriat denetimi olduğunu belirtmişlerdir. Banka tarafından istihdam edilen şeriat uyum görevlileri bağımsızlıktan yoksundur, dolayısıyla faaliyetlerinin verimliliği azalmaktadır. Şeriat

uyum görevlileri özerk kuruluşlar olsalardı ya da merkez bankasına bağlı olsalardı, çabaları daha başarılı olacak ve bankalar daha fazla hesap verebilirlik sergileyecekti. Ayrıca, merkezi bir şeriat kurulunun bulunmaması, ürünlerin caiz olup olmadığı konusunda fikir birliği sorununa yol açmıştır. Bir bankadaki şer'i kurul bir ürünü onaylayan bir fetva yayınlarken, başka bir bankadaki şer'i kurul bunu reddeden bir fetva yayınlayabilmektedir.”

Görüşmeci M#2 şöyle savundu:

“Sadece banka düzeyinde bir şeriat danışma komitesine sahip olmak yeterli değildir; ulusal düzeyde bir şeriat kurulu olmalıdır. Görüşülen kişi, ulusal bir şeriat kurulunun faydasının çok değerli olduğunu, çünkü İslami finans kuruluşlarının aynı kılavuz ilkeleri takip etmelerini ağılayarak faaliyet göstermelerine olanak tanıyacağını savunmuştur. Ayrıca, ulusal banka finansal kuruluşlarla ilgili direktifler tasarladığında, merkezi şeriat kurulu İslami finans kuruluşlarının endişelerini gidermek için orada olacaktır.”

Görüşmeci E#4:

Etiyopya'da pencere bazında İslami finansman sunan geleneksel bankalarla ilgili kritik sorunları dile getirmiştir. Görüşülen kişi, bu geleneksel bankaların şeriata uygunluğunu sağlayabilecek bağımsız bir birim olmadığını belirtmiştir. Uygulanmakta olan şey, bu bankaların geleneksel fonu faizsiz bankacılık fonundan sistematik olarak ayırmak yerine sadece sandalyeleri ve bilgisayarları ayırmasıdır. Görüşülen kişi, ne yazık ki hiçbir hükümet organının şeriata uygunluk konusundaki bu kritik durumu kontrol etmediğini belirtmiştir. Görüşmeci, faizsiz bankacılık adına yatırılan paranın nereye yatırıldığını veya bu parayla ne tür faaliyetlerin finanse edildiğini söylemenin zor olduğunu da sözlerine ekledi. Sonuç olarak, İslami finansal ürün ve hizmetler sunan geleneksel finans kuruluşlarının şeriata uygunluğunu denetlemek için Etiyopya Ulusal Bankası bünyesinde kapsamlı ve sağlam bir şeriat çerçevesi ve bağımsız şeriat uzmanları oluşturulmasına acil ihtiyaç vardır.

3.3.3 Uyumluluk Sorunları

İslami bankacılığın başarılı bir şekilde büyümesi sağlam bir yasal ve düzenleyici çerçeveye bağlıdır. Genel bankacılık kanunları veya İslami bankalarla ilgili özel düzenlemeler yoluyla İslami finans kuruluşlarının temel özelliklerinin kapsamlı bir taslağının oluşturulması, İslami bankaların denetlenmesi için gerekli yasal çerçevenin oluşturulması açısından çok önemlidir (Mejía et al., 2014).

İslami finansal sözleşmelerin özellikleri ve İslami finans kuruluşları ile geleneksel bankaların

bilanço yapıları arasındaki farkların finansal raporlama ve muhasebe üzerinde önemli etkileri olduğu kabul edilmektedir (El -Hawary et al., 2004a). Tüm katılımcılar Etiyopya'nın halihazırda İslami bankaları yönetmek için Şeriat ilkeleriyle uyumlu özel bir yasal ve düzenleyici çerçeveye sahip olmadığını belirtmiştir. Etiyopya Ulusal Bankası tarafından kullanılan düzenleyici çerçeve, geleneksel bankacılık kurumlarını yönetmek için oluşturulan çerçeve ile aynıdır. Chapra ve Khan (2000) (Chapra & Khan, n.d.) ve (El -Hawary et al., 2004b) tarafından yapılanlar gibi bazı erken çalışmalar, özel muhasebe, kurumsal yönetim ve ihtiyati düzenlemeler gerektiren İslami finans özelliklerini tanımlamıştır. Bu çalışmanın bulguları, İslami bankaların etkin bir şekilde faaliyet göstermesinin hem konvansiyonel bankaları hem de İslami finans kuruluşlarını kapsayan bir yasal ve düzenleyici çerçevenin oluşturulmasına bağlı olduğunu göstermektedir.

3.3.4 Uyuşmazlık Çözümü

İslami bankacılık hızlı bir genişleme yaşadıkça, sektörün işlemlerinde anlaşmazlıklar ortaya çıkacaktır. Sonuç olarak, İslami bankacılık işlemlerinde ortaya çıkan zorlukları başarılı bir şekilde ele almak için uygun bir uyuşmazlık çözüm sistemi gereklidir (Mooneeram-Chadee, 2020). İslami bankacılık, İslam hukuku kurallarını takip etmektedir. Bununla birlikte, görüşmeler, Etiyopya'nın mevcut düzenleyici çerçevesi içinde, İslami bankacılık işlemlerinden kaynaklanan anlaşmazlıkları çözecek ayrı bir kuruluş veya mevzuat olmadığını göstermektedir. Bu, İslami bankacılık işlemlerinden kaynaklanan sorunların federal medeni mevzuat uyarınca Hukuk Mahkemeleri tarafından çözüleceği anlamına gelmektedir. SBB/72/2019 sayılı direktif, uyuşmazlıkların çözümünde İslam hukukunun geçerli olacağını belirtmeksizin, sadece İslami bankaların İslam hukukuna uygun olarak faaliyet göstermesini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca, İslami bankacılıktan kaynaklanan uyuşmazlıklarda genel medeni hukukun uygulanmasını kısıtlayan herhangi bir mevzuat da mevcut değildir.

Mevcut yasal çerçevede İslami bankaların şeriat ilkelerine uygun olarak faaliyet göstermeleri gerekse de, medeni hukuk yargılamasına tabi olmaları, yargı yetkisinin meşruiyeti ve anlaşmazlıklar için geçerli yasalar konusunda endişelere yol açmaktadır. Her ne kadar İslam hukukunun uygulanabilir olduğu varsayılsa da, bu durum İslam hukuku hakkında bilgisi olmayan hakimlerin ihtilafları nasıl çözeceği sorusunu gündeme getirmektedir.

3.3.5 Çifte Vergilendirme

Mevcut yasal hüküm, İslami finansmanın belirli yöntemleriyle ilişkili alım ve satım anlaşmaları

için bir zorluk teşkil etmektedir. Mülkiyet devredildiğinde vergi ödenmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, alıcının mülkün satıcısına ödenen satın alma fiyatına ek olarak vergi ödemesi gerekmektedir. Örneğin, Murabaha finansmanı, bankanın mülkü üçüncü bir taraftan satın almasını ve daha sonra önceden belirlenmiş bir fiyat artışıyla müşteriye satmasını içerir. Bu işlemlerin her ikisinde de vergi kanunu farklı vergilerin ödenmesini gerektirecektir. Şeriata uygun olması için, tek bir finansman düzenlemesi olmasına rağmen iki farklı satış işlemi gerçekleşmelidir. Bununla birlikte, ürünlerin mülkiyeti iki kez devredildiğinden, bu işlemlerin her ikisi için de damga vergisi kanunu uyarınca vergi ödenmesi gerekecektir: önce üçüncü taraftan bankaya ve ardından bankadan müşteriye.

Görüşmeci SP1&2 şöyle ifade etti:

“Bankaların sadece bankacılık faaliyetlerinde bulunmalarına izin verilmiş olup, ticari faaliyetlerde bulunmalarına izin verilmemektedir. Bankalar Murabaha finansmanı yapmak istediklerinde, önce kendi adlarına mülk satın almaları ve bunu müşterilerine satmaları gerekmektedir. Sonuç olarak, bankalar ilk satın aldıklarında ve ikinci olarak mülkiyeti müşterilerine devrettiklerinde olmak üzere iki kez mülkiyet devir ücreti ödemek zorunda kalmaktadır. Bu mükerrer vergi İslami bankalar için bir yük haline gelmiştir. Görüşülen kişiler, bu çifte vergilendirmeden kaçınmak için bazı bankaların Şariat uyum riskini artırabilecek bir uygulamaya başvurduklarını vurgulamışlardır. Görüşülen kişiler, bazı bankaların müşteriye satmadan önce ürünü doğrudan satın alıp sahip olmak yerine, Murabaha finansmanı isteyen müşteriye aracı olarak atadıklarını belirtmişlerdir. Banka adına hareket eden müşteri, ürünü kendisi satın almakta ve daha sonra banka ürüne hiç sahip olmadan banka ile bir satış sözleşmesi imzalamaktadır. Bu uygulama Şariat ilkelerine aykırıdır çünkü ürünlere sahip olmadan satış yapılmasına izin verilmemektedir. Görüşülen kişi, Murabaha finansmanında en uygun yolun, bankanın önce ürünleri satın alması, mülkiyeti sağlaması ve ardından müşterilerine satması olması gerektiğini de sözlerine eklemiştir. Bu bankaların çifte vergilendirme sorununu atlatmak için Murabaha finansmanının tipik yapısından ödün verdikleri ileri sürülmektedir.”

Görüşmelerden elde edilen bulgular, Murabaha finansman düzenlemeleri için iki kez vergi ödeme zorunluluğunun İslami bankaların karlılığı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu, ancak geleneksel bankalara haksız bir avantaj sunduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, İslami bankalar geleneksel bankalarla rekabet edememekte ve dolayısıyla Etiyopya'da İslami bankaların gelişimini engellemektedir. Bunun yanında, İslami bankalar çifte vergilendirmenin mali yükünden kurtulmaya çalışırken, kendilerini şariat ilkeleriyle çelişen bir durumun içinde

bulmaktadır. Bu nedenle damga vergisi kanununun güncellenmesini ya da İslami finans kuruluşlarının bu tür işlemlerde iki kez vergi ödeme yükümlülüğünden muaf tutulması önerilmektedir.

3.3.6 Mevduat Sigorta Fonu

Birçok ülkede mevduat sigortası, banka mevduat sahiplerini, bir bankanın borçlarını zamanında, tamamen veya kısmen ödeyememesinden kaynaklanabilecek zararlardan korumak için uygulanan bir stratejidir. Finansal istikrar, bir finansal sistemin güvenlik ağının kritik bir unsuru olan mevduat sigorta sistemleri tarafından desteklenmektedir (for International Settlements, 1999). Bankalara emanet edilen paranın büyük bir kısmının bir kasada tutulmak yerine, sermaye yeterliliği düzenlemelerine tabi olarak ödünç verilmesine veya yatırım yapılmasına izin verilir (ve genellikle teşvik edilir). Mevduat sahipleri de dahil olmak üzere bankanın alacaklıları, borçlularının birçoğunun vadesi geldiğinde kredilerini geri ödeyememesi halinde zarar etme riski altındadır. Bankaların başarısızlığı, ulusal ve hatta küresel ekonomik durgunluklar gibi çok çeşitli olumsuz olaylara neden olma kapasitesine sahiptir. Birçok ülkede politika yapıcılar, mevduat sahiplerini korumak ve bir banka iflası durumunda fonlarının risk altında olmadığına dair güvence vermek için mevduat sigortası programları uygulamaktadır.

Uluslararası standart belirleyici kuruluşlar ile düzenleyici ve denetleyici otoriteler, banka mevduatlarının korunmasını finansal kurumlar için önemli bir endişe kaynağı olarak önceliklendirmiştir. Yapılan görüşmeler, Etiyopya'da güvenlik ağı koruması sağlamanın ilk yönteminin Merkez Bankası'na rezerv mevduatı yatırmak olduğunu göstermiştir. Mevduat sahipleri, bankalar için yasal rezerv zorunluluklarının uygulanması yoluyla finansal şoklara karşı güvende tutulmuştur. Ancak, dünya çapındaki politika yapıcılar, finansal krizlerin etkisi asıl menşe ülkelerinin ötesine geçmeye devam ettikçe, bankaların mevduatlarını korumak için ek ihtiyati tedbirlerin uygulanmasının önemini kabul ettiler. Bu nedenle, bankaların mevduatlarını koruyacak kurumların oluşturulması kavramı geliştirilmiştir. Mevduat sigorta fonu, banka iflası durumunda tüketicilerini korumak için bankalar tarafından finanse edilmektedir. Bir bankanın çökmesi durumunda mevduat sahipleri fon tarafından tazmin edilir. Ayrıca, fonun varlıkları yatırım amacıyla bir hesaba yatırılır.

Etiyopya Mevduat Sigorta Fonu (EDIF), Etiyopya Bakanlar Kurulu tarafından Nisan 2023'te 482/2021 sayılı Yönetmelik kapsamında kurulmuştur. Fon, bankaların mevduat sahiplerine karşı sorumluluklarını yerine getirememesi durumunda finansal bir güvenlik ağı olarak işlev

görmeyi ve finansal istikrarı artırmayı amaçlamaktadır. Hem geleneksel hem de İslami bankalar fona üye olmak zorundadır. Etiyopya'daki her bankanın üye olarak belirli miktarda prim ödemesi gerekmektedir ve fon, bankaların iflası durumunda 100.000 Etiyopya Birr'ine kadar teminat sunmaktadır. İslami açıdan bakıldığında mevduat sigorta fonlarıyla ilgili sorun, paranın parayla değiştirilmesini gerektirmesi ve bu değişimin farklı miktarlarda gerçekleşmesidir. Sonuç olarak, bazı Müslüman alimler bunun temel Şeriat ilkesine doğrudan aykırı olan faize dayalı bir işlem olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca, fon Şeriat'ın yasakladığı faize dayalı projelere yatırıldığında mevduat programlarında faiz unsuru mevcut olabilir. Elde edilen kâr kabul edilemez olarak değerlendirilecek ve sonuç olarak İslami bir bankanın başarısız olması durumunda mevduat sahipleri için şeriat açısından meşruiyeti sorgulanabilir olacaktır. Çalışma, bu düzenlemenin Şeriat gerekliliklerine uygun olmasını sağlamak için fonun İslami bankacılığın kendine has özelliklerini dikkate almasını tavsiye etmektedir.

3.3.7 Sınırlı Uzmanlık

Görüşmeler, İslami bankacılığın Etiyopya'da büyümesine rağmen, son derece sınırlı sayıda vasıflı profesyonel olduğunu göstermiştir. Halihazırda İslami bankalarda görev yapan birçok profesyonelin geleneksel bankalarda deneyimi var ve İslami finans konusunda kısa süreli eğitimden daha fazlasına sahip değiller. Bazı durumlarda, sadece iki ila üç yıllık iş tecrübesine sahip çalışanlar yönetici olmuştur. Görüşmelerde bu durumun inovasyonu ve yeni ürünlerin geliştirilmesini sınırlayabileceği belirtilmiştir. Dahası, nitelikli uzman eksikliği sorunu sadece çalışanlar için geçerli değildir; bu zorluk şeriat alimleri arasında da mevcuttur. Bu şeriat alimleri din konusunda güçlü bilgilere sahiptir, ancak bankacılık finansmanını anlama, bunu geleneksel finansman modeliyle karşılaştırma ve ardından modern bankacılık uygulamalarına yönelik şeriat kararları verme konusunda analojiden yoksundurlar. Şeriat alimleri şeriata uygun çözümler sağlamadan önce kendilerinin kapsamlı bir eğitime ihtiyacı vardır. Görüşmeler, şeriat alimlerinin halkın güvenini ve kabulünü kazanmak için sadece bir imaj olarak kullanıldığını göstermektedir.

Görüşmeci GO1#2 şöyle ifade etti:

“İslami finans için düzenleyici bir çerçevenin bulunmaması kısmen vasıflı profesyonellerin azlığı ile ilgilidir. İslami finans alanında nitelikli uzmanların eksikliği, İslami bankacılık için yasal bir çerçeve geliştirmenin önünde bir engel haline gelmiştir. Etiyopya Merkez Bankası, İslami finansa uygun yasal çerçevelerin nasıl oluşturulacağı konusunda araştırma, analiz ve tavsiyelerde bulunabilecek vasıflı profesyonellerden yoksun olduğu için, İslami bankaları,

İslami finans kurumlarının özel ihtiyaçlarını karşılayamayan geleneksel çerçevelerle yönetmeye devam ediyor.” Görüşülen tüm kişiler, düzenleyiciler, şeriat akademisyenleri ve bankacılık personeli de dahil olmak üzere tüm paydaşlar için kapasite geliştirmenin acil gerekliliğini vurgulamıştır. İslami finans alanında profesyonellerin yetiştirilmesi için üniversite düzeyinde tanınmış akademik destek sağlanması tavsiye edilmektedir. Görüşmeler, yasal İslami finans çerçevesinin uluslararası İslami standartlarla entegre edilmesinin ülkede İslami finansın büyümesi için çeşitli faydaları olduğunu göstermiştir. Standardizasyon, kurumların raporlamalarının uluslararası kabul görmüş standartlarla uyumlu hale getirilmesini kolaylaştıracaktır. Sonuç olarak, ülkedeki İslami finans kurumlarının güvenilirliği artacak ve böylece yabancı yatırımcıların ilgisini çekecektir. Ayrıca standardizasyon, ülkede yeni kurulan İslami bankalar için operasyonel verimliliğin artmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte, çalışmanın bulguları, İslami finans alanındaki mevcut aşırı uzman eksikliğinin, İslami finans için yasal çerçevenin uluslararası İslami standartlarla bütünleştirilmesinde önemli zorluklar yaratacağını, çünkü bunların uygulanmasının İslami finans alanında iyi nitelikli bir uzman gerektirdiğini göstermektedir.

3.3.8 Merkez Bankası tarafından sunulan Likidite Planı

Bankacılık sisteminin likiditesini korumak amacıyla Etiyopya Merkez Bankası, finansal kurumlara borç veren bir kuruluş olarak işlev görmektedir. Etiyopya'da her türlü bankanın denetlenmesinden Etiyopya Merkez Bankası sorumludur. Görüşmeler, İslami bankaların geleneksel bankalarla aynı likidite planlarına erişebildiğini göstermektedir. Öte yandan İslami finans kuruluşları, İslam hukuku tarafından yasaklanan faize dayalı krediler olarak yapılandırıldıkları için bu girişimlerden yararlanamamaktadır. Görüşmeler, İslami bankaların Etiyopya Ulusal Bankası tarafından sunulan likidite programından faydalanabilmeleri için faizli krediler yerine alternatif getirilerin oluşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Merkez bankaları bankalara sadece faiz bazlı kredi verdiği için birçok ülke bu sorunu yaşamaktadır. Bu ülkelerde İslami bankaların ilerlemesini teşvik etmek için, görüşülen kişiler merkez bankalarının muşaraka ve mudarebe temelli finansman yöntemlerini içeren şeriata uygun finansman uygulamalarını önermişlerdir. Merkez bankaları, İslami bankanın bu likidite finansman planlarında Şeriat ilkelerine uygun olarak fonları yeniden yatırmaktan elde edilen kârdan üzerinde anlaşılan bir pay alabilecektir. Kârlı yatırımların sağlanması için bu finansman stratejileri merkez bankası ve İslami bankalar arasında bir sorumluluk paylaşımını gerektirmektedir. Ancak İslami bankaların likiditelerinden faydalanabilmelerini sağlamak için

merkez bankalarının bu konuyu kolaylaştıracak finansman planları oluşturmaları gerekmektedir.

3.3.9 Denetim Sorunları

Banka denetimi öncelikle sermaye yeterliliği ve likidite kriterleri ile ilgilidir. Bu gereklilikler öncelikle denetlenen bankaların varlıklarının değerlendirilmesine dayanmaktadır. Yapılan görüşmeler, Etiyopya Merkez Bankası'nın geleneksel bankalara yönelik mevcut denetim düzenlemelerinin İslami bankaların denetimi için uygun olmadığını göstermiştir. Bunun nedeni, Şeriat temelli işlemlerin İslami bankaların likiditesini ve sermayesini belirlemek için özel bilgi gerektirmesidir. Şu anda Etiyopya Merkez Bankası, İslami bankacılık faaliyetleri için denetim ve destek sağlama kapasitesinden yoksundur. Merkez Bankası personeli, konvansiyonel bankaların yanı sıra İslami kurumların denetimi konusunda yurtdışında kısa bir eğitim almıştır. Aldıkları kısa eğitim, esasen konvansiyonel bankaları denetlemek üzere eğitildiklerinden, sıklıkla karmaşık İslami finansal ürünler sunan İslami bankaları denetlemek için yeterli olmayabilir.

Etiyopya Merkez Bankası İslami bankacılığı denetleme kapasitesini geliştirmelidir. Dünya genelinde hem konvansiyonel hem de İslami bankacılığın işlediği iki denetleme modeli mevcuttur. Bunlardan ilki, tek bir denetim otoritesinin hem konvansiyonel hem de İslami kurumları denetlediği durumdur. İkinci yaklaşım ise İslami ve konvansiyonel bankaların ayrı ve bağımsız bölümlere ayrılmasını öngörmektedir (HAİLU & BUSHERA, 2020). Etiyopya, hem konvansiyonel hem de İslami bankaları denetleyen Etiyopya Ulusal Bankası'nın bulunduğu ilk denetim modelini kullanmaktadır. Yasa, Merkez Bankası'na İslami bankacılığı izlemek için özel olarak kurulmuş ayrı ve özerk bir bölüm sağlamamaktadır. Görüşmeler, her iki tür bankacılık sistemi için birleşik bir denetim biriminin, İslami bankacılığın Şeriat'a uygunluk kriterlerini karşılayan etkili bir izleme sistemi oluşturmak ve uygulamak için olası uzmanlık eksikliği açısından bir sorun teşkil ettiğine işaret etmiştir.

Katılımcı E#2 ifade etti ki:

“Etiyopya'da İslami bankacılık hizmetleri üç şekilde sunulmaktadır: geleneksel bankalar bünyesindeki pencere hizmetleri, geleneksel bankaların özel şubeleri ve tam teşekküllü faizsiz bankalar. Görüşülen kişi, özellikle İslami finans kurumlarını düzenlemek üzere tasarlanmış özel bir yönetişimin bulunmamasının, Şeriat ilkelerine doğrudan karşı olan çok sayıda faaliyetin ortaya çıkmasını kolaylaştırdığını savunmuştur. Görüşülen kişiler, İslami bankacılığın yan

kolları olan konvansiyonel bankaların sabit fiyatlandırması olan Murabaha verdikleri durumlar olduğunu belirtmişlerdir. Müşteri, başlangıçta faizsiz bankacılık şubesinde kaydedilen satışın vadesi gelen tutarını ödemediğinde, banka finansmanı konvansiyonel olana geçirmekte ve finansmanı faiz bazında devam ettirmektedir. Bu eylem şeriat ilkelerine aykırıdır ve diğer bankaların itibarını zedelemektedir. Bu eylem, İslami finans bankalarını etkin bir şekilde yönetmeyen mevcut düzenleyici çerçevenin zayıflığını ve hesap verebilirliğin yokluğunu vurgulamaktadır.”

M1 numaralı görüşmeci şuna dikkat çekti:

“Etiyopya'daki İslami bankalar, müşterinin (rab al maal) sermaye sağladığı ve bankanın bu fonları şeriata uygun faaliyetlere yatırdığı bir yatırım hesabı olan Mudarabah tasarrufunu uygulamaya başladı. Bu yatırımlardan elde edilen karlar, önceden kararlaştırılan bir kar paylaşım oranına göre müşteri ve banka arasında paylaşılır. Burada müşterinin korunması konusu gündeme gelebilir. Genel olarak, geleneksel finansman kanunlarında mevduat sahipleri korunur ve bankaların iflas etmesi veya likidite sorunuyla karşılaşması durumunda mevduat sahiplerine birçok koruma sağlanır. Ancak Mudarabaya baktığımızda iki taraf var: bankalar ve sermaye sağlayıcılar. Kaybın gerçekleşmesi durumunda, her iki taraf da katkıda bulduklarını kaybeder. Dolayısıyla mali zararı müşteri ya da sermaye sağlayıcı üstleniyor. Görüşmeci, İslami bankalarda mevduat sahiplerini koruyan bir yasal zemin olması gerektiğini savunmaktadır. İslami bankacılığın aksine, geleneksel bankacılığın yasal çerçevesi, bankanın zarar etmesi veya tasfiye edilmesi durumunda mevduat sahiplerini korumak için çeşitli alternatifler sunmaktadır. Ülkedeki yasal çerçevenin İslami bankaların mevduat sahiplerini koruyacak araçlar sağlaması tavsiye edilmektedir.”

Görüşmeler, Etiyopya'da yeni kurulan tam teşekküllü faizsiz bankaların Etiyopya Merkez Bankası'ndan faaliyetlerini uygun şekilde düzenlemesini ve rehberlik sağlamasını talep ettiklerini göstermektedir. Konvansiyonel bankaları denetleyen aynı düzenleyici otorite, Etiyopya'da yeni kurulan tam teşekküllü faizsiz bankaları da kontrol etmektedir. Görüşülen kişiler, İslami bankaların benzersiz özellikleri nedeniyle faaliyetlerini denetlemek için farklı düzenleyici kurumlara ihtiyaç duyduklarını ileri sürmüşlerdir. Çalışma, Etiyopya'nın İslami bankacılığı izlemek için Merkez Bankası içinde ayrı ve özel bir özerk birim oluşturmayı düşünmesini önermektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Etiyopya'daki İslami finans kuruluşlarının yasal ve düzenleyici sorunlarını incelemiş bulunmaktayız. Bu amaca ulaşmak için nitel bir yaklaşım benimsenmiş ve ülkedeki İslami finans uzmanları, Şeriat alimleri ve İslami finans kuruluşlarının üst düzey yetkilileriyle yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bulguları, Etiyopya'da halihazırda İslami finans ürün ve hizmetleri sunan kuruluşların faaliyetlerini denetlemek üzere ulusal düzeyde özel olarak hazırlanmış kapsamlı bir düzenleyici çerçevenin bulunmadığını göstermektedir. Yalnızca İslami bankacılık sisteminin kurulmasına izin veren bir yönerge mevcuttur. Geleneksel bankaları denetleyen aynı düzenleyici otorite, benzer bir çerçeve kullanarak İslami finans kuruluşlarını da kontrol etmekte, bu durum ise İslami finans kuruluşlarının çeşitli İslami finans ürünleri geliştirmesini, Şeriat'a uygun yatırımlar yapmasını kısıtlamakta ve aynı zamanda geleneksel rakipleriyle rekabet etmelerini zorlaştırmaktadır. Ülkedeki İslami finans kuruluşlarını denetleyen yasal çerçeve ve düzenlemeleri güçlendirmeye yönelik bir dizi politika önerisi sunmaktayız. İlk olarak, ülkede İslami finans kuruluşlarını yönetecek kapsamlı ve sağlam bir mevzuatın oluşturulması hayati önem taşımaktadır. Bu mevzuat, İslami finans operasyonlarının kendine özgü niteliklerini dikkate almalıdır ki bu kuruluşlar tam potansiyellerini etkin bir şekilde kullanabilsinler. İkinci olarak, İslami finans kuruluşlarını denetlemek üzere Etiyopya Ulusal Bankası bünyesinde ayrı bir denetim organı kurulmalıdır. Bu merkezi denetim organı, hem geleneksel bankalar bünyesindeki pencere işlemlerle İslami finans ürünleri sunan kuruluşları hem de yakın zamanda kurulan tam teşekküllü faizsiz bankaları, faaliyetlerinin Şeriat ilkelerine uygunluğunu sağlamak amacıyla etkin bir şekilde denetlemelidir.

Üçüncü olarak, İslami finans alanında nitelikli profesyonellerin ve Şeriat alimlerinin bulunması son derece önemlidir. Ülkedeki Şeriat alimlerinin dini konularda güçlü bir bilgi birikimine sahip oldukları gözlemlenmekle birlikte, bankacılık finansmanını anlamak, geleneksel finansman modeliyle karşılaştırmak ve modern bankacılık uygulamalarına Şeriat çözümleri getirmek konusunda kıyas yeteneklerinin yetersiz kaldığı görülmektedir. Ayrıca, düzenleyiciler, Şeriat alimleri ve banka personeli de dahil olmak üzere tüm paydaşların kapasitelerinin geliştirilmesi için üniversite düzeyinde tanınmış akademik destek mekanizmalarının oluşturulması önerilmektedir.

Bu çalışma, Etiyopya hükümetine ve İslami finansı finansal sektörlerine entegre etmeye başlayan diğer ülkelere önemli içgörüler sunmakta olup, kapsamlı düzenleyici ve yasal

çerçevesinin oluşturulmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. İslami finans düzenlemesinin etkisi kritik öneme sahiptir, zira Şeriat ilkelerine uyumu garanti eder, şeffaflığı, etik davranışı ve finansal istikrarı desteklerken sektöre olan yatırımcı güvenini artırır.

KAYNAKÇA

- Ab Hamid, N., 'Adha, Ismail, A. Y., & Raja Abdul Aziz, T. N. (2021). REGULATORY FRAMEWORK AND LEGAL CHALLENGES IN DIGITALIZATION OF ISLAMIC FINANCE. *International Journal of Law, Government and Communication*, 6(24), 59–75. <https://doi.org/10.35631/ijlgc.624004>
- Ababa, A. (2016). *The Regulation and Supervision of Interest-Free Banking in Ethiopia*.
- Abdu Oumer, K. (n.d.). *HAMAD BIN KHALIFA UNIVERSITY College of Islamic Studies A CRITICAL APPRAISAL OF THE REGULATORY REGIME OF ISLAMIC BANKING IN ETHIOPIA*.
- Abozaid, A. (2020). Shortcomings and proposed reforms in the existing shariah governance of islamic banking. *Indonesian Journal of Islamic Economics Research*, 2(1), 15–34. <https://doi.org/10.18326/ijier.v2i1.3638>
- Ahmed, A. A., Mohamad, A., & Kashi, A. (n.d.). *Does an Islamic Finance Industry Need a Unification of Standards? A Qualitative Discussion*.
- Ahmed, H. (n.d.). *2. islAmic BANKinG And leGAl And ReGulAtorY enviRonment.Aims of the Journal*. (n.d.).
- Ali, A. S., Bushera, I., Abdurahman, &, & Yesuf, J. (n.d.-). *The potential of Islamic financial institutions in promoting small and medium enterprises (SMEs) in Ethiopia*. www.kspjournals.org
- An easy way to help students learn, collaborate, and grow*. (n.d.). www.wileypluslearningspace.com
- Belayneh, Z. (n.d.). *SCHOOL OF GRADUATE STUDIES Opportunities and challenges of Islamic Banking Establishment in Ethiopia*.
- Boulila Taktak, N., & Ben Slama Zouari, S. (2014). Tunisia Islamic finance: overview and future prospects. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 5(1), 2–14. <https://doi.org/10.1108/JIABR-02-2014-0007>
- Chapra, M. U., & Khan, T. (n.d.). *REGULATION AND SUPERVISION OF ISLAMIC BANKS*.
- El -Hawary, D., Grais, W., Bank, W., & Iqbal, Z. (2004). *World Bank Policy Research Working Paper 3227*. <http://econ.worldbank.org>.
- El-Gamal, M. A. (2007). Mutuality as an antidote to rent-seeking Shariah arbitrage in Islamic finance. *Thunderbird International Business Review*, 49(2), 187–202. <https://doi.org/10.1002/tie.20139>
- El-Hawary, D., Grais, W., & Iqbal, Z. (2007). Diversity in the regulation of Islamic Financial Institutions. *Quarterly Review of Economics and Finance*, 46(5), 778–800.

<https://doi.org/10.1016/j.qref.2006.08.010>

Ercanbrack, J. (2019). The Standardization of Islamic Financial Law: Lawmaking in Modern Financial Markets. *The American Journal of Comparative Law*, 67(4), 825–860. <https://doi.org/10.1093/ajcl/avz010>

FEDERAL NEGARIT GAZET A OF THE FEDERAL DEMOCRATIC REPUBLIC OF ETHIOPIA. (n.d.).

for International Settlements, B. (1999). *EliScholar-A Digital Platform for EliScholar-A Digital Platform for Strengthening the Banking System in China: Issues and Strengthening the Banking System in China: Issues and Experience Experience Bank for International Settlements (BIS)*. <https://elischolar.library.yale.edu/ypfs-documents/9194>

Ginting, L. M., Ruhana, N., Abdul Halim, N. H. H., & Finieli, S. T. (2019). Legal and Regulatory Framework of Islamic Banking and Finance: A Study in Singapore. *International Journal of Management and Applied Research*, 6(4), 234–244. <https://doi.org/10.18646/2056.64.19-017>

Grassa, R. (2013). Shariah supervisory system in Islamic financial institutions: New issues and challenges: A comparative analysis between Southeast Asia models and GCC models. In *Humanomics* (Vol. 29, Issue 4, pp. 333–348). <https://doi.org/10.1108/H-01-2013-0001>

HAILU, S. M., & BUSHERA, I. (2020). Interest Free Banking in Ethiopia: Prospects and Challenges. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*. <https://doi.org/10.25272/ijisef.678972>

Hamza, H. (2013). Sharia governance in Islamic banks: effectiveness and supervision model. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 6(3), 226–237. <https://doi.org/10.1108/IMEFM-02-2013-0021>

Jusic, A., & Ismail, A. M. (2012). Islamic finance in the Western Balkans: Prospects and regulatory challenges. *Arab Law Quarterly*, 26(2), 193–210. <https://doi.org/10.1163/157302512X628332>

Kok, S. K., Akwei, C., Giorgioni, G., & Farquhar, S. (2022). On the regulation of the intersection between religion and the provision of financial services: Conversations with market actors within the global Islamic financial services sector. *Research in International Business and Finance*, 59. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2021.101552>

Mehammed Hailu Candidate in Finance, S., & Ahmad Yattoo, N. (n.d.). ISLAMIC FINANCE IN ETHIOPIA: CURRENT STATUS, PROSPECTS AND CHALLENGES. *International Journal of Islamic Banking and Finance Research*, 6(1), 2021. <https://www.cribfb.com/journal/index.php/ijibfr>

Mejía, A. L., Aljabrin, S., Awad, R., Norat, M., Song, I., El-Gamal, M., & Radi, A. El. (2014). *Regulation and Supervision of Islamic Banks IMF Working Paper Monetary and Capital Markets Department Regulation and Supervision of Islamic Banks*.

- Mohamad, A., & Kashi, A. (2017). Does an Islamic Finance Industry Need a Unification of Standards? A Qualitative Discussion. *Source: Arab Law Quarterly*, 31(4), 336–362. <https://doi.org/10.2307/26567163>
- Mooneeram-Chadee, V. (2020). The regulation of Islamic banking in Mauritius. *ISRA International Journal of Islamic Finance*, 12(2), 265–280. <https://doi.org/10.1108/IJIF-09-2019-0139>
- Mustapha, Z., Kunhibava, S. B., & Muneeza, A. (2021). Legal and Sharī‘ah non-compliance risks in Nigerian Islamic finance industry: a review of the literature. In *International Journal of Law and Management* (Vol. 63, Issue 2, pp. 275–299). Emerald Group Holdings Ltd. <https://doi.org/10.1108/IJLMA-03-2020-0075>
- Raza Rabbani, M., Hassan, M. K., Ali Hudaefi, F., & Hossen Shaikh, Z. (2022). Islamic Finance and Cryptocurrency: A Systematic Review. In *FinTech in Islamic Financial Institutions: Scope, Challenges, and Implications in Islamic Finance* (pp. 279–306). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-14941-2_14
- Rina Zahari RBS Coutts, Z. (n.d.). *A Primer on Islamic Finance*. www.cfainstitute.org.
- Sabirzyanov, R., & Hasan, A. (2015). Optimal Shari‘ah Governance Model in Islamic Finance Regulation. In *International Journal of Education and Research* (Vol. 3, Issue 4). <https://www.researchgate.net/publication/277306166>
- Siddiqi, M. N. (2006). ISLAMIC BANKING AND FINANCE IN THEORY AND PRACTICE: A SURVEY OF STATE OF THE ART. In *Islamic Economic Studies* (Vol. 13, Issue 2). <https://ssrn.com/abstract=3161388>
- Smolo, E. (2017). *Barriers to Growth of Islamic Finance: Issue of Standardization*. <https://www.researchgate.net/publication/317063250>
- Syazwani Mohd Noor, N., Hakimi Mohd Shafiai, M., & Ghafar Ismail, A. (2018). Modelling Shariah Risk in Islamic Finance: A Probability Approach. In *International Journal of Business and Society* (Vol. 19, Issue 3). <https://www.researchgate.net/publication/329443258>
- Uddin, T. A., & Mohiuddin, M. F. (2020). Islamic Social Finance in Bangladesh: Challenges and Opportunities of the Institutional and Regulatory Landscape. *Law and Development Review*, 13(1), 265–319. <https://doi.org/10.1515/ldr-2019-0072>
- Wartoyo, W., & Haerisma, A. S. (2022). Cryptocurrency in The Perspective of Maqasid Al-Shariah. *Afkaruna: Indonesian Interdisciplinary Journal of Islamic Studies*, 18(1). <https://doi.org/10.18196/afkaruna.v18i1.14164>
- Yaacob, H., & Abdullah, A. (2012). Standards Issuance for Islamic Finance in International Trade: Current Issues and Challenges Ahead. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 65, 492–497. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.11.154>

YAS, M. (2023). LEGAL AND REGULATORY ISSUES OF ISLAMIC FINANCE IN TURKEY: A QUALITATIVE DISCUSSION. *Journal of Central Banking Law and Institutions*, 2(3), 401–434. <https://doi.org/10.21098/jcli.v2i3.169>